

K LOKALIZACI ZANIKLÉ VSI PSÁRY (PSÁŘE) POD VYŠEHRADEM

FRANTIŠEK IŠA

Průspěvek přibližuje problematiku dosud nejasné lokalizace zaniklé středověké vsi Psáry a seznamuje čtenáře s písemnou zprávou komorníků desek zemských z roku 1578, která o zaniklé vsi a dvoru Psáry přináší nové a velmi cenné informace. Pro správnou interpretaci zprávy sleduje autor neklidné soužití obyvatel Podskalí a sled událostí, které vzniku zprávy bezprostředně předcházely. Následně edičně zpřístupňuje vybrané pasáže zprávy a pomocí dalších písemných, ikonografických a kartografických pramenů se pokouší předložit novou pracovní představu o lokalizaci někdejší vsi a dvora Psáry. Závěrem článek podle dostupných pramenů přibližuje tři časové horizonty zániku vsi v historické krajině okolí Vyšehradu.

ON THE LOCALIZATION OF THE EXTINCT VILLAGE OF PSÁRY BELOW VYŠEHRADE

A written report from the chamberlains of the provincial boards from 1578 brings new and very valuable information on the issue of the still unclear localization of the extinct medieval village of Psáry. To correctly interpret this report, the author follows the uneasy coexistence of the population of Podskalí and the sequence of events that immediately preceded this report. This is followed by editorially selected passages of the report, and with the help of other written, iconographic, and cartographic sources, it attempts to present a new working vision of the location of the former village and court of Psáry. The article concludes by examining three time horizons of the extinction of the village in the historical countryside around Vyšehrad based on available sources.

Klíčová slova — zaniklá ves Psáry – Praha-Nové Město – podhradí Vyšehradu – potok Botič – Nusle – písemné prameny – historická krajina – historická geografie – rekonstrukce krajiny – raný novověk

Key words — extinct village of Psáry – Prague's New Town – Vyšehrad's suburbium – Botič stream – Nusle – historical landscape – historical geography – reconstruction of the countryside – early modern era

Při práci s prameny k historii objektu tzv. Fabiánovského kapitulního mlýna na Botiči (BERÁNEK/IŠA 2013) došlo v souvislosti se sledováním jeho náhonu (dobově nazývaného *strouha Cedron*) k nálezům velice zajímavé písemné zprávy, která k srpnu 1578 popisuje území zaniklé vsi Psáry¹ nedaleko Vyšehradu.² Název vsi se obvykle odvozuje od psářů, tedy lidí starajících se o (lovecké) psy. Odkazuje se tím celkem jasně na úlohu Psár coby služebné vsi k blízkému hradu, resp. hradišti, Vyšehrad. První pramenná zmínka o Psárech pochází z roku 1222 jako „villa Psarz“ v majetku Vyšehradské kolegiální kapituly. Poslední zprávy z první poloviny 16. století však hovoří pouze o „gruntech, jež někdy sluly Psáře“ (1540), tedy o pozemcích po bývalé vsi (PROFOUS 1951, 497; SVOBODA/ŠMILAUER 1960, 260; TEIGE 1912, 180–182).

Ač ves stála v těsné blízkosti Nového Města pražského a Vyšehradu, v její přesnější lokalizaci panují dosud značné nejasnosti (HOLEC 1996, 139). Z tohoto důvodu představuje zpráva (dobově „relace“) o terénní pochůzce komorníků desek zemských³ s Vyšehradskými cenný pramen, který může vnést světlo do tápání badatelů. Na okraji sporu Vyšehradské kapituly s Novým Městem pražským o mlýnský náhon a pozemky při potoku Botiči totiž zpráva popisuje také území zaniklé vsi a dvora Psáry. Zkombinujeme-li údaje zprávy a perspektivního plánu Vyšehradu ze 70. let 17. století, můžeme si dovolit vyslovit nový názor na lokalizaci vsi a dvora Psáry.

Nejprve se příspěvek věnuje přehledu posledních názorů na umístění vsi Psáry a výpovědím vybraných ikonografických pramenů. Poté, aby nedošlo k vytržení zprávy z dobových a místních souvislostí, přichází na řadu nastínění problematických vztahů mezi lidmi, kteří obývali rozhraní území Nového Města pražského a Vyšehradské kapituly při Botiči. Děje se tak pomocí sledu událostí, které sepsání zprávy o pochůzce komorníků desek zemských s Vyšehradskými bezprostředně předcházely. Značná pozornost je věnována jiné zprávě o pochůzce komorníků desek

1 Článek pojednává o zaniklé vsi Psáry u Vyšehradu, nikoli o nepříliš vzdálených Psárech u Jílového. Název vsi byl (mimo citace) sjednocen na variantě Psáry, přestože v pramenech i literatuře se nachází také v podobě Psáře.

2 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N6), zpráva komorníků desek zemských (dále DZ) o pochůzce s Vyšehradskými ze dne [22. 8.] 1578 zapsaná v kvaternu blankytném dne [26. 8.] 1578 (dochováno v opisu výpisu DZ z 18. 7. 1663). Zde pod sig. N7 a N9 i další totožné opisy. Znění opisů ověřeno přímo v DZ viz NA DZV (sig. 172/1-64a, inv. č. 6035, fol. B12v-B14r). Datace zpráv v hranatých závorkách vyjadřují originální prameny pomocí pevných a pohyblivých svátek.

3 Komorníci byli členové tzv. menších úředníků zemských, kteří zastupovali vyšší zemské úředníky při výkonu běžných záležitostí. Menší úřady pracovaly stále a jejich agenda nepřesahovala do politické sféry nebo vyšších majetkových hodnot. Jmenování bývali obvykle z rytířského stavu (HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005, 90–91).

zemských s Novoměstskými (tedy protistranou) z ledna 1578,⁴ která o půl roku předcházela vzniku zprávy o pochůzce s Vyšehradskými. Tato zpráva také vznikla v souvislosti se sporem o mlýnský náhon a pozemky při něm. Přestože popisuje téměř stejné území, o vsi a dvoru Psáry se ani slovem nezmiňuje. I tak představuje z časového i prostorového hlediska ideální protipól zprávy o pochůzce s Vyšehradskými. Přes svou tendenčnost (zprávy sloužily k soudnímu jednání a obvykle zamlčují nevhodné skutečnosti) podávají obě terénní zprávy topograficky spolehlivé informace o údolí Botiče a poodhalují dynamiku změn krajiny pražského předměstí i každodennost života na této hranici. Rozjitřené sousedské poměry se mnohdy představují v až mikrohistorické nahotě.

Cílem příspěvku není vyčerpávající rekapitulace dosavadního bádání ani hloubková archivní rešerše. Jde spíše o poukázání na hodnověrný pramen k lokalizaci Psár a jeho částečné ediční zpřístupnění, aby mohl být využit odborníky, kteří se problematikou zabývají hlouběji, déle a z jiných úhlů pohledu.

Poslední názory na lokalizaci Psár

Ves Psáry slovem nebo popiskou nezachycují ani nejstarší známé pražské veduty (LAZAROVÁ/LUKAS 2002)⁵ ani pozdější mapy a plány hlavního města z 18. a 19. století.⁶ U vedut většinou překáží pohledu do Nuselského údolí partie Vyšehradu a Nového Města pražského při Vltavě. Území za hradbami, tedy i prostor předpokládaných Psár, obvykle autoři zachycovali jen schematicky, žánrově nebo na zobrazení zcela rezignovali. Z tohoto důvodu je výpověď ikonografických pramenů o tehdejších zázemí pražských měst dosti problematická.

V souvislosti s Psáry upozornil před lety Jindřich Kejř na „kostel na vyvýšeném místě v údolí mezi Vyšehradem a Karlovem“, který v průhledu Botičským údolím zachycuje tzv. Sadelerův prospekt Prahy (obr. 2) rytý dle předlohy Philippa van den Bossche (1606). Zobrazený objekt interpretoval jako psárský kostelík, protože v Nuslích se ve sledované době kostel nenacházel (KEJŘ 1983, 129). Je však skutečně onen shluk několika málo budov s věžovitým objektem v čele a přilehlou sedlovou střechou s centrálním sanktusníkem psárským farním kostelem? Není podezřelé, že by téměř století od posledních zpráv o vsi (přesněji o pozemcích po zaniklé vsi) existoval udržovaný kostelík s okolní zástavbou, který by prameny ignorovaly? Je to jistě kostel? Neexistují jiné a věrohodnější interpretace?

Obr. 1. Michael Peterle 1562: Panoramatický pohled na Prahu k příležitosti korunovace Maxmiliána II., tzv. Vratislavský prospekt – výřez: Pohled do Nuselského údolí zachycuje zástavbu zarostlou vegetací podél Botiče v místech Slupi. V hlubší části údolí, přibližně od nápisu „Boticium“ dále, je patrná pouze vegetace a několik málo solitérních nevýrazných objektů. Kostel Stětí sv. Jana Křtitele autor chybně označil jako kostel sv. Alžběty. Nuselský dvůr či celé Nusle můžeme tušit v blízkosti široké sedlové střechy za pásem vegetace. Dřevořez 1562, kolorovaná fotolitografická reprodukce 1904. Uloženo: AMP Sbirka grafiky, sig. G 1.

Odlíšné vysvětlení se nabízí při porovnání onoho objektu s věží na tzv. Sadelerově prospektu (1606, obr. 2) s vedutou Prahy o několik let starší – od Jana Willenberga z roku 1601 (obr. 3), popřípadě i s mladším perspektivním plánem Vyšehradu ze 70. let 17. století (KUCHAŘ 1953, 38–40 + příloha).⁷

4 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N4). Výpis zprávy komorníků při DZ o pochůzce s Novoměstskými vykonané dne [27. 1.] 1578 zapsané v kvaternu památném plavém [30. 1.] 1578.

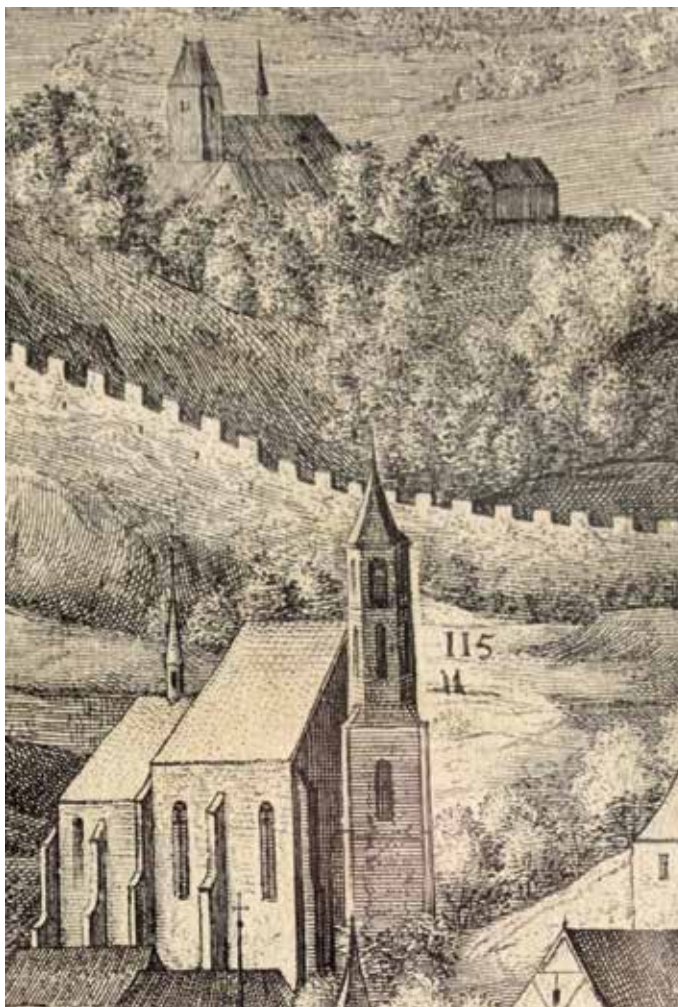
5 Nejstarší známý pohled z tzv. Schedelovy kroniky (*Liber Chronicarum*) vydané v Norimberku (1493) zobrazuje pouze část Podskalí při Vltavě. Tzv. Vratislavský dřevořez Jana Kozla a Michaela Peterle z Annaberku (1562) zachycuje v místech Na Slupi pod názvem „Boticium“ jen neurčitou zástavbu domů promíšených s vegetací bez výrazné dominanty a dva samostatné stojící objekty dále v údolí Botiče (obr. 1). Rovněž veduta Prahy od Jana Willenberga (1601) ani tzv. Sadelerův prospekt od Filipa van den Bosche (1606) neudávají polohu bývalých Psár.

6 Existuje mnoho poměrně přesných plánů Prahy jako například D. J. Huber (1769), F. L. Herget (1791), G. A. Zürner (1800), Jüttner (1816), C. Pluth (1823), pro které jsou však místa za městskými hradbami spíše kulisou. Jejich soubor je dostupný na <<http://towns.hiu.cas.cz/mapy.php>>.

7 Obrazovou přílohou citovaného článku je černobílá faksimile plánu. Ta je dostupná i v Mapové sbírce PřF UK pod sig. D1/135/22, přír. č. 13/06417. U faksimile měří obraz plánu vč. legendy cca 25 × 37,5 cm. Z rozměrů faksimile vycházejí i souřadnice číselných popisů uváděné v Kuchařově článku.

Na všech třech pohledech na Prahu je možné identifikovat totožný shluk budov s věžovitou siluetou. U Willenberga a perspektivního plánu Vyšehradu se však nachází ve větší vzdálenosti od městských hradeb, přibližně v místech Nuslí nebo Vršovic. V obou lokalitách ve sledované době existovala šlechtická sídla, ve Vršovicích rovněž i církevní stavba. V rozmezí let 1557–1619 drželi Vršovice novopecení rytíři Granovští z Granova, straníci a úředníci krále Ferdinanda I. Nejnovější

Obr. 2. Philipp van den Bossche 1606: Praga caput regni, tzv. Sade-lerův prospekt Prahy – výřez: Pohled směrem do Nuselského údolí přes věž kostela Panny Marie Na Slupi a úsek středověkých hradeb mezi Karlovem a Vyšehradem. V průhledu se rýsuje zástavba se siluetou věže, kterou zčásti skrývá vegetace. Podobnost se siluetou patrnou na Willenbergově vedutě (obr. 3) je více než zřejmá, pouze se nachází opticky blíže k Vyšehradu a hradbám Nového Města. Mědiryt. Uloženo: AMP Sběrka grafiky, sig. G 19.

literatura soudí, že ke stavbě nové renesanční tvrze v areálu hospodářského dvora při Botiči došlo již za Kašpara Granovského z Granova v druhé polovině 16. století. Jako královský rada, sekretář české komory a majitel několika vsí k tomu jistě měl vhodné podmínky (ÚLOVEC 2001, 334–335).⁸

Nusle byly až do 18. století velmi malá víska o několika málo usedlostech, která se rozkládala kolem poplužního dvora v dominantní poloze na patě svahu Pankrácké plošiny do údolí Botiče. Dvůr měl obytné stavení na způsob tvrze, o níž hovoří zápis v DZ k roku 1657: „tvrz neboližto dvůr Nuselský... v němž prve vždycky rytířské osoby bydlely a za tvrz jej pokládaly, tu několik pokojů pěkně vystavěných, ale tou roztržeností nájemskou v ruinu přišly“. K roku 1586 je zaznamenán Hložek z Byslavic na Nuslích a k roku 1650 Jaroslav Vopršál z Jetřichovic i na Nuslích (LIBAL/CHARVÁTOVÁ/JEČNÝ 1957, 13,

20). Archívní bádání by jistě odhalilo další jména. Z hlediska farní správy spadaly Nusle ke kostelu sv. Pankráce a vlastní kostel tehdy neměly. Roku 1575 zakoupilo Dolní Nusle Nové Město pražské a Horní Nusle s dvorem držel Hynek Krabice z Veitmile. Horní díl vsi několikrát změnil majitele, než jej roku 1628 získal Sezima z Vrtby. Jeho vnuk Jan Josef Sezima z Vrtby kolem roku 1715 postavil při dvoře jednoduchý zámek s parkem a koupil Dolních Nuslí ves opět scelil (KUČA 2002, 569–573).⁹ Na perspektivním plánu Vyšehradu ze 70. let 17. století je dvůr zachycen jako shluk budov s věžovitou stavbou v čele, od kterého směřuje stromořadí k altánu či kapli na březích Botiče (KUČAŘ 1953, příloha).¹⁰ Zdá se tedy, že k parkovým úpravám okolí dvora docházelo již v závěru 17. století a vrcholem se stala (pře)stavba zámku počátkem století následujícího.

Jak tvrť ve Vršovicích, tak ještě mnohem pravděpodobněji dominantní Nuselský dvůr se stavením na způsob tvrze představují podle mne mnohem reálnější možnosti interpretace onoho shluku budov

8 Zbytky tvrze odstranila demolice v roce 1988. Plocha dvora s tvrzí se nacházela v místech dnešního parkoviště u FC Bohemians.

9 Dvůr se zámek se nacházel v prostoru dnešního náměstí Bratří Synků a zanikl počátkem 20. století.

10 V době vzniku článku nebylo originální vyhotovení plánu (původní sig. 93cA132) k dispozici. Pro účely lokalizace vsi a dvora Psáry však plně postačila černobílá fotokopie. K nalezení plánu došlo až po aktivním hledání autora tohoto článku po všech institucích, které jej kdy vlastnily. V průběhu katalogizačních prací v roce 2013 se podařilo pracovnícům Mapové sbírky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy nalézt poslední originální vyhotovení perspektivního plánu. Tímto děkuji pracovníkům Mapové sbírky PŘF UK, Archivu Národního muzea, Archivu hlavního města Prahy i Knihovny Národního muzea za jejich pomoc při hledání. Nově nalezenému plánu, příběhu jeho vzniku i dalším neznámým ikonografickým pramenům k Vyšehradu a jeho okolí se budu věnovat ještě podrobněji.

s věží, který zachycují výše uvedené ikonografické prameny 17. století. Argument hovořící proti této interpretaci představuje silueta sanktusníku na blízké střeše, typická zpravidla pro zobrazení kostelů či kaplí. Zde ovšem zjevně narážíme na limity zobrazení oblastí a objektů nacházejících se mimo ústřední motiv vedut na pomezí schematického načrtnutí reálné krajiny za hradbami a smyšleného pozadí. Mnohá taková místa autoři dobových pohledů nikdy nenavštívili. Dnes již těžko zjistíme, zda Jan Willenberg a van den Bossch zaměnili siluetu dvora s věží sevěřenou několika staveními za venkovský kostelík. V opačném případě bychom se museli spokojit s nepodloženými úvahami o existenci neznámé sakrální stavby (soukromého charakteru?) v areálu dvora. Pokud se ukáže, že Psáry neležely v těsné blízkosti Nuslí, jak předpokládá Jindřich KEJŘ (1983, 129), pak bychom měli hledat nové možnosti interpretce této zástavby v údolí Botiče. Varianta Nuselského dvora se mi osobně jeví nejpravděpodobnější.

Obr. 3. Jan Willenberg 1601: veduta Prahy – výřez: Vlevo dole kostel Panny Marie Na Slupi, vpravo kostel Stětí sv. Jana Křtitele, rotunda sv. Martina a vyšehradská brána Špička. Uprostřed v hloubi Nuselského údolí a v jistém odstupu za Vyšehradem se nachází zástavba s věžovitou siluetou, nejspíše Nuselský dvůr s obydlím na způsob tvrze. Vegetaci či blízkou zástavbu autor pouze symbolicky naznačil. Dřevořez. In: PAPROCKÝ (1602, fol. 5–6). Otištěno z exempláře ve správě Muzea hlavního města Prahy, inv. č. H 027 739.

Pokus o novou lokalizaci Psár se neobejde bez kombinování ikonografických, kartografických i písemných pramenů. Zvláště důležité se ukážou plány a mapy, které věrohodně zachycují krajinu pražského předměstí v předindustriálním období, především již zmíněná rukopisná mapa Vyšehradu ze 70. let 17. století (KUCHAŘ 1953, příloha) a tzv. císařské otisky Stablinního katastru ze 40. let 19. století.¹¹ Prostor Vyšehradu a blízkého okolí si totiž prošel od osudového roku 1420 nezáviděníhodným osudem ruiny živořící na horizontu pražských měst i náročnou přestavbou v citadelu pražské barokní pevnosti v druhé polovině 17. století. Stal se místem, kde se mísí historie s národními mýty, vlastenectvím, ba i četnými strašidelnými příběhy. Jen málokterá část Prahy oplývá tolika nezodpovězenými otázkami na tak malém území (LÍBAL 1998, 22–25; TRYML 1998, 13). Nálezy posledních let a měsíců tomuto tvrzení dávají za pravdu (např. nález základů neobvykle rozsáhlého předrománského kostela se třemi apsidami v létě 2014), byť často vyvolají více otázek, než poskytnou odpovědi.

Dosavadní názory na lokalizaci Psár v literatuře se různí. Shrňme alespoň ty hlavní, které ovlivňovaly názory dalších badatelů. Za možného očitého svědka můžeme považovat kronikáře Václava Hájka z Libočan, který velmi krátce vykonával funkci administrátora vyšehradského děkanství v roce 1533. Kanovníkem zdejší kapituly se však nestal (NECHVÁTAL 2000, 18). O poloze Psár se vyjádřil slovy „... ta ves ... stála... tu kdež nyní slove Slup nad potokem Botickým“. Zánik vsi kronikář přičítal dobývání Vyšehradu husitskými pražany (HÁJEK 1541, IIII^v; 2013, 41).¹² Údaje Hájkovy *Kroniky české* ovlivňovaly autory až do 18. století (například německý encyklopedista Johann Heinrich ZEDLER 1748, 643–647), ojediněle i pozdější badatele ve 20. století, např. Jiřího KRÁLE (1947).

Václav Vladivoj Tomek ve svém *Dějepisě města Prahy* uvádí svůj názor na lokalizaci vsi hned na několika místech. V prvním dílu umístil někdejší vyšehradské podhradí, ves Psáry s kaplí sv. Markéty i pozdější městečko Vyšehrad do prostoru mezi hradem Vyšehradem a potokem Botičem (TOMEK 1855, 240–241, 407). Shodně ves lokalizoval také v druhém dílu *Dějpisu* a dodal, že se zde nacházel farní kostel neznámého zasvěcení i umístění a okrouhlá kaple sv. Markéty „... kdesi v hořejší části vesnice blízko hradeb Vyšehradských nad cestou k Botiči proti klášteru Servitů“ (TOMEK 1892, 261). Ve čtvrtém dílu, při líčení obležení Vyšehradu husity, zmínil starou cestu „... po které se chodívalo ze Psár k sv. Pankráci“ a také že potok Botič dělil ves

¹¹ Český úřad zeměměřický a katastrální (dále ČÚZK), tzv. císařské otisky Stablinního katastru: Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842). Dostupné na <<http://historickemapy.cz>>.

¹² Hájek klade vznik hradu Psáry k roku 683. Vznik vsi Psáry pod ním pak k roku následujícímu. Kronika byla koncem roku 2013 edičně zpřístupněna, viz Jan LINKA (ed.) 2013.

Psáry od Nového Města pražského (TOMEK 1879, 102–103). Při popisu obnovy moci Vyšehradské kapituly v druhé polovině 15. století umístil Tomek někdejší Psáry severně od Vyšehradu a v nich mostek přes Botič, který tvořil hranici i spojnici s Novým Městem (TOMEK 1891, 199–200). Neupřesnil však, zda má na mysli lávku (tj. menší mostek) přibližně v ose dnešní ulice Přemyslovky (viz zpráva o pochůzce s Novoměstskými níže) nebo až most při ústí Botiče (dnes zhruba ulice Vyšehradská). Při popisu pražského okolí uvádí, že „... v ... Nuselském údolí ... nacházela se tehdejší blíže zdi Nového města nad Botičem malá vesnice řečená Psáry, někdy část podhradí Vyšehradského, které jindy samo bylo nazýváno tím jménem, odtržená od něho [tj. od vyšehradského podhradí] právě obezděním Nového města za císaře Karla.“ To je celkem zásadní informace, která dovysvětluje Tomkova dřívější vyjádření ohledně umístění Psár a cest jimi procházejících. Dokládá totiž jeho mnohem širší pojetí vyšehradského podhradí. Tomek je vnímá jako široký pás vyplňující prostor mezi Vyšehradem a úsekem potoka Botiče od ústí do Vltavy po prostor Slupi. Pozdější badatelé, jako František Holec a další, interpretovali Tomkova jednotlivá izolovaná vyjádření jako nejednotná a rozporuplná (HOLEC 1996, 139), šlo však mnohem více o nepřesný výklad. Tomek dále usuzuje, že velikost Psár nebyla zcela zanedbatelná, když ves měla vlastního rychtáře. Citacemi pramenů také dokládá těsnou vazbu Psár na novoměstské hradby tím, že zmiňuje prodeje psárských domů a pozemků v části Psár nazývané Za Slupí či v Zás lupí. Zmiňuje také rok 1480, kdy úředníci špitálu (u sv. Alžběty pod Vyšehradem) vysadili purkrechtním právem polnosti za městskou hradbou proti Folimance sedmi sousedům z Psár a Nuslí (TOMEK 1891, 238–239; 1893, 185). Tomkovy informace potvrzují a podstatně obohacují Teigeho archivní „zprávy o statcích venkovských“. Ty v případě Psár celkem jasně dokládají jejich vazbu na území ležící za „Slupí v Psářích“, tedy od novoměstské hradby podél cesty směrem k sv. Pankráci. Zápisy většinou hovoří o prodeji domů se zahradami, chmelnicemi a vinicemi. Mimo to obsahují také zprávy o mlynářích v Psářech (1489) i o rychtářích, konšelích i celé obci ze Psár (1490). Od 20. let 16. století svědčí zápisy pouze o prodeji zahrad, polí a strání v někdejších Psářech (TEIGE 1912, 180–182).

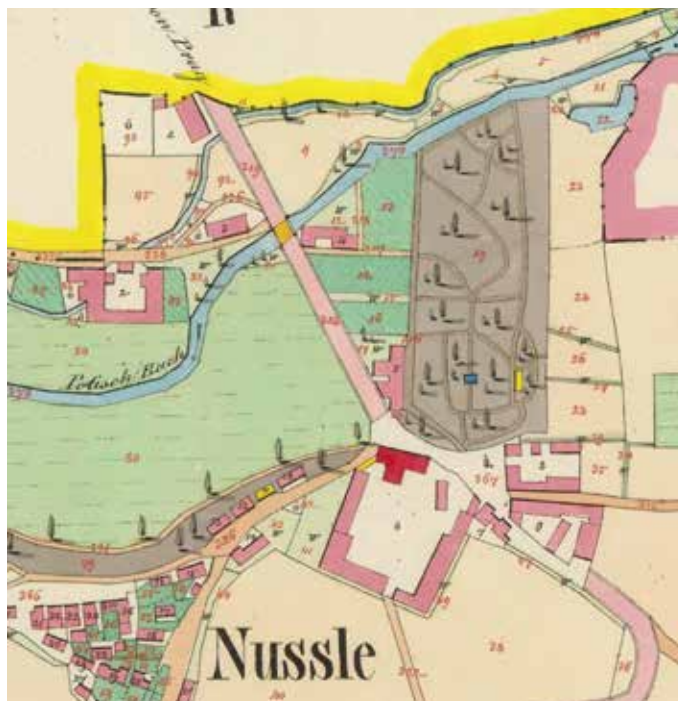
K výrazně východnější poloze vsi se později přiklonil Vilém Lorenc na základě poznámky o bývalém dvoře Psáry v rukopisném perspektivním plánu Vyšehradu z druhé poloviny 17. století.¹³ Zaniklé Psáry umístil na severní výchoz Pankrácké plošiny do údolí Botiče v blízkosti Nuslí. V dnešní zástavbě přibližně do prostoru mezi školou Ladislava Hanuse v Boleslavově ulici a rozcestím Na Paloučku – přibližně křižovatka ulic Pavla Rezka a Tábořské (LORENC 1973, 23). K této lokalizaci se v polovině 80. let klonil také Jindřich Kejř, který shrnul dosavadní názory na umístění vsi a doplnil je údaji z vybraných zpráv soudobých kronikářů o bitvě pod Vyšehradem mezi husity a vojsky Zikmunda Lucemburského (1. listopadu 1420). Pro Kejře představovala ves Psáry důležitý orientační bod pro výklad kronikářských zpráv o průběhu bitvy (KEJŘ 1983, 128–130). V souvislosti s hledáním Psárského potoka zmiňovaného kronikáři si Kejř posteskl nad ztrátou rukopisného plánu Vyšehradu a okolí z druhé poloviny 17. století, který Lorenc využil ještě nedávno před ním (KEJŘ 1983, 129). Od vydání článku docházelo spíše k rekapitulaci a doplnění drobnými postřehy, ale jak ukazuje přehled zaniklých lokalit na území Prahy z pera významného pražského archiváře Františka Holce, pochybnosti v lokalizaci vsi zcela nepominuly (HOLEC 1996, 139). Ve vsi Psáry, Trymlem tušené v Nuselském údolí (TRYML 1998, 13), Libalem ztotožňované se severním podhradím Vyšehradu, se měla v dominantní pozici nad potokem Botičem nacházet románská kaple svaté Markéty (LÍBAL 1998, 23–24). Je jednou z více církevních staveb, které máme v prostoru Vyšehradu a Podskalí doloženy pouze písemnými prameny a jejichž přesné umístění neznáme. Obecně je jí připisován spíše charakter soukromé svatyně, a tak se v Psářech předpokládala ještě existence farního kostela neznámého zasvěcení. KEJŘ (1983, 129) jej ztotožňoval se shlukem budov s věží v zeleni Nuselského údolí, jak jej zachytil tzv. Sadelerův prospekt Prahy (viz výše).

Psáry se snažili lokalizovat i historičtí geografové. Starší práce Jiřího KRÁLE (1947) hledala vysvětlení na otázku, proč Vyšehrad (ztotožňovaný s mytickým Chrastenem bájných knížat předhistorické doby) postrádá odpovídající archeologické nálezy z doby bájných slovanských knížat. Tuto závažnou otázku řešil autor velmi originálně, ovšem jeho závěry nepatří mezi přijímané a věrohodné. Opřel se totiž o doklady názvu Psáry ve slovanském světě a „přesné údaje nepřesných pověstí“ z nejstarších kronik. Zvláštní důraz kladl na *Kroniku českou* od Václava Hájka z Libočan, kterou se snažil rehabilitovat, přestože připouštěl Hájkovu fabulaci ve jménech

13 Věžovitý objekt v areálu Nuselského dvora na perspektivním plánu Vyšehradu ze 70. let 17. století viz černobílá faksimile plánu u článku prof. Kuchaře (KUCHAŘ 1953, příloha). Z finančních důvodů nebylo možné výřez reprodukovat.

a datech. Bohužel věřil Hájkovi právě v těch nejstarších a nejpochybnějších pasážích. Mimo odhadu vzdáleností dle kronik argumentuje profily terénu a očitým pozorováním. Došel ke zjištění, že se rozlišují hory dvě – hrotitá hora Vyšehrad čnicí nad Vltavou a plochá hora Psáry mezi Kunratickým potokem, Botičem a Vltavou, tedy dnešní Pankrácká plošina (KRÁL 1947, 50–74). Tento závěr lze jistě přijmout, ovšem není obecně přijímána Králova hypotéza o umístění hradiště Psáry, tedy onoho původního Vyšehradu předhistorických bájných dob (NECHVÁTAL 2000, 13). Král totiž předpokládal umístění tohoto hradiště na temeni dnes silně odtěžené Branické skály (KRÁL 1947, 46–49). Ves Psáry situoval podle Hájka nad ohyb potoka Botiče ve Slupi (KRÁL 1947, 64). Hájkův popis založení, pojmenování i umístění hradu a vsi Psáry¹⁴ po vzoru charvátské domoviny kmene Čechů (HÁJEK 1541, III^v) ho inspirovaly k hledání zeměpisného názvu Psáry a jemu příbuzných v zahraničí, především na Balkáně (KRÁL 1947, 50–74). Jako závažný argument mu posloužil také několikrát zmíněný perspektivní plán Vyšehradu a okolí, který Král „objevil“ v roce 1944 (KRÁL 1947, 62). Tento plán nepřehlédnutelných rozměrů (145 × 98 cm) však již dříve popsal archivář VOJTÍŠEK (1911, 248, č. 103). Jde o onen plán zmiňovaný později Lorencem i Kejřem. Za vznikem podrobného plánu stál spor Vyšehradské kapituly s Novým Městem pražským o potok Botič v letech 1671–1681 (BERÁNEK/IŠA 2013, 194). Z bohatého obsahu plánu zaujme četné zanesení jména celé Pankrácké plošiny jako „hora Psár“ a „stráně hory Psár“ i přímá lokalizace zříceniny dvora Psár. Bohužel plán neobsahuje ves Psáry ani Psárský potok či jiný anonymní levý přítok Botiče hledaný Jindřichem Kejřem. Kombinace plánu s dalšími prameny je však klíčová pro přesnější lokalizaci vsi.

Původně existovala dvě vyhotovení tohoto kolorovaného rukopisného plánu. První se pod sig. IV-22-10 nacházelo v Archivu hlavního města Prahy až do požáru Staroměstské radnice v květnu 1945, kdy plán patrně shořel. Před jeho zničením byla naštěstí pořízena zmenšená černobílá fotokopie, ze které vychází i příloha Kuchařova článku a faksimile uložená v Mapové sbírce Přírodovědecké fakulty UK (drobné rozdíly, razítko vpravo dole). Druhé originální vyhotovení (sig. 93cA132) se nacházelo v Mapové sbírce Národního muzea, kterou později pohltila Státní sbírka mapová, dnes Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Zde se mapa na dlouhá desetiletí ztratila (viz pozn. 10). Ještě roku 1953 se tímto perspektivním plánem zabýval přední odborník na historickou geografii a kartografii prof. Karel Kuchař a reprodukoval zmenšenou fotokopii plánu (podle sig. IV-22-10) v příloze svého článku (KUCHAŘ 1953, příloha). Zanikl-li exemplář z pražského archivu při požáru Staroměstské radnice v květnu 1945, pak Kuchař musel mít druhé originální vyhotovení plánu v roce 1953 ještě fyzicky k dispozici, neboť (jak sám uvedl) ze zmenšené a celkem špatně čitelné fotokopie nebyly v obraze plánu patrné některé vysvětlivky. Zcela jistě by z ní také nemohl vyčíst, že se plán skládá z více slepených papírů s filigránem papírný v Benešově nad Ploučnicí. Kuchař provedl přepis legendy mapy včetně souřadnic všech číselných značek, které se v obraze plánu nacházejí.

Obr. 4. Nuselský dvůr na tzv. císařském otisku Stablního katastru. Zdroj: ČÚZK, tzv. císařský otisk Stablního katastru Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842).

¹⁴ „... poněvadž pán a kníže náš [Krok] i otec [Čech], kterýž nás přivedl do této krajiny, své měl v našich předkův zemi posazení na hradě nad Krupou řekou, řečeném Psáry, a ten jest opustil dobrovolně, tento hrad místo onoho buď Psáry jmenován. ... Dřevoslav, přítel příbuzný Krokův ... neb i on byl přišel s Čechem z Charvátské země, ten rozváživ způsob a položení oné krajiny charvátské ... maje v paměti, že jest byla ves pod hradem řečeným Psáry, kteráž také Psáry jmenována byla, i založil také dvory a ohradu v jednom údolí a osadil je svou čeledí a dal jí jméno Psáry, sobě pak na jedné příkré skále dal příbytek postaviti, s kteréhož by mohl všechny dvory ve vsi té ohradě neb vsi shlédnouti.“ (HÁJEK 1541, III^v).

Věčné spory (nejen) o potok Botič

Přírodní síly potoka Botiče dokázaly svými vodami škodit, posouvat řečiště, ale také pohánět vodní kola mlýnů a udržovat zahrady, zelinářská políčka a porosty mezi Vyšehradem a Novým Městem pražským stále zelené a svěží. I proto se kostel Zvěstování Panny Marie Na Slupi nazývá též Na Trávníčku, Na Zeleném, případně Na Botiči (obr. 5: E). Nad soutokem Vltavy s Botičem se klene hrotitý útvar vlastního Vyšehradu se strmými úbočími a úzkou šíjí navazuje na o něco vyšší a mnohem rozlehlější Pankráckou plošinu. Na skalnatém temeni nad Vltavou se v dominantní poloze k pražské kotlině střídala v průběhu staletí královská, církevní, posléze i vojenská moc a každá tu zanechala své stopy. Na severním úbočí hory vzniklo podhradí, později nahrazené poddanským Městem hory Vyšehrad.

Blízký potok Botič tvořil přirozenou, avšak trochu nestálou hranici území Vyšehradské kapituly a Nového Města pražského. O potok a mlýnský náhon vydělující se z něj jezem pod Nuslemi (přibližně v prostoru dnešního Nuselského mostu) se vedly časté tahanice. Malicherných, vážných a zpravidla dlouhá léta se táhnoucích sporů se událo tolik, že díky nim vzniklo tolik archivního materiálu, že by vydal na sepsání samostatné publikace.

Z příčin složité majetkoprávní situace zmiňme alespoň tendenci Nového Města pražského uchvacovat blízké kapitulní pozemky, případně celý Vyšehrad, v dobách slabosti centrální nebo katolické církevní moci (chaos husitské a pohusitské doby, třicetiletá válka). O totéž jako novoměstská obec se v menší míře pokoušeli i jednotlivci. Dědičně si najímali (purkrechtním právem) kapitulní pozemky u Botiče, avšak po čase absence kapitulní správy v dobách krize je považovali za novoměstské, případně své vlastní. Krátké i dlouhodobé ujímání se kapitulních pozemků, platů i práv mohli zdejší lidé vnímat různě. Je jisté, že takové jednání nepřehledňovalo majetkoprávní povědomí i vztahy a nahrávalo územním sporům. Obhájit práva Vyšehradské kapituly na pozemky a práva se dařilo jen částečně a velmi pomalu. Tato doba mnohdy přesahovala paměť několika generací, kdy se však běžný život nezastavil. Koloběh života i jeho nástrahy nutily místní, aby své nemovitosti dědili, směňovali, prodávali, kupovali, najímali i jinak s nimi nakládali. Protiprávní změny, umožněné příležitostmi neklidné doby, se postupně staly právem odkázaným předky a tím i respektovanou tradicí. Není tedy divu, že mnozí považovali (nebo považovat chtěli) práva kapituly za neadekvátní. Rozpletení předešlých majetkových vazeb a prokázání právních nároků Vyšehradské kapituly patřilo k nejsložitějším úkolům jejích představených. Například pohusitská „reconquista“ práv kapituly pouze k území vlastního vrcholu Vyšehradu fakticky trvala téměř století (1420–1505). O desítkách vsí předhusitského období ani nemluvě.

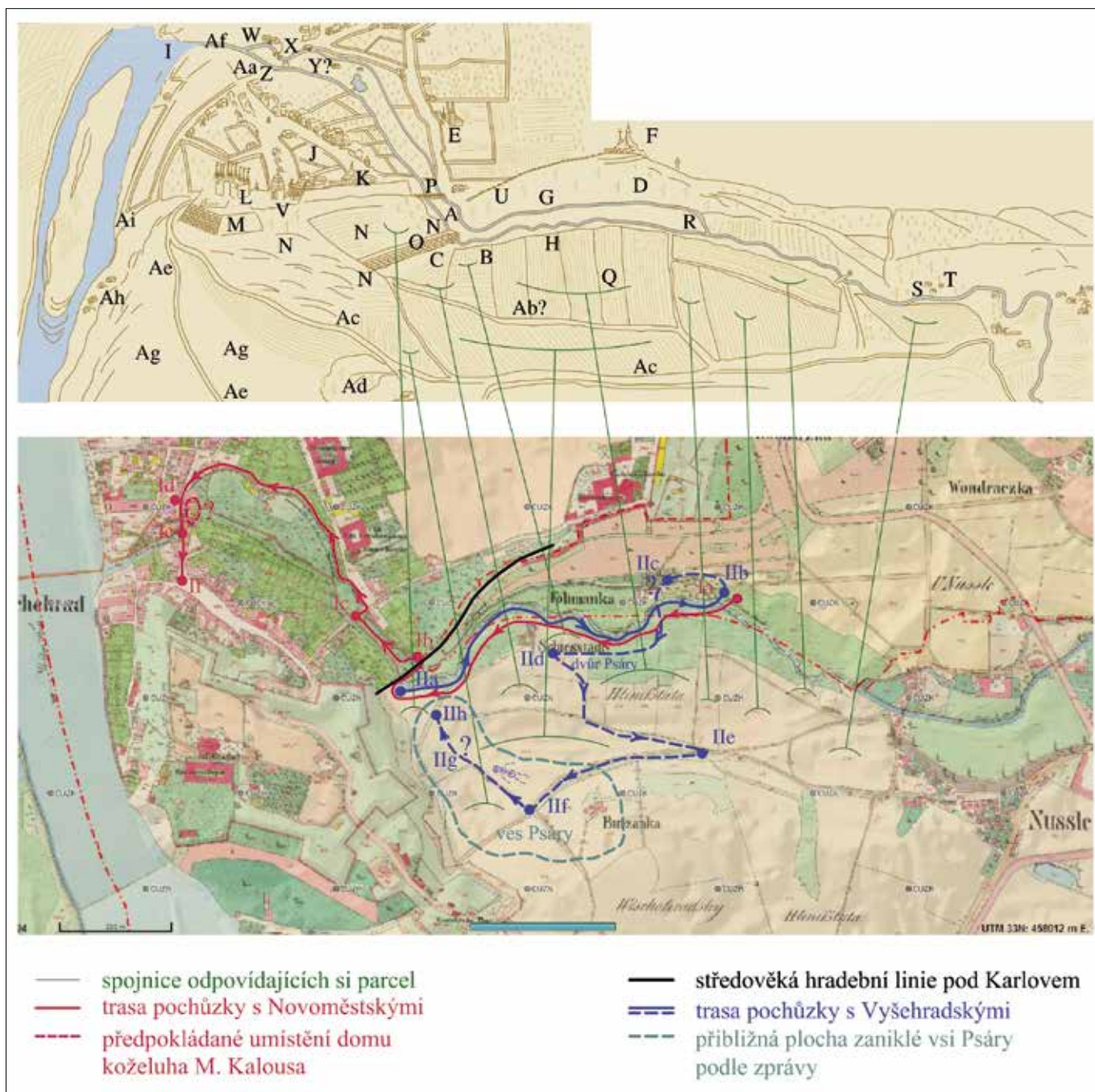
Ke vzniku problémů přímo vybízela také vzájemně si odporující znění privilegií, která Vyšehradská kolegiální kapitula a Nové Město pražské v minulosti získaly. Novoměstští tak měli práva k Nuselskému potoku, kdežto Vyšehradská kapitula k potoku Botiči. Přitom se jednalo o tentýž vodní tok. O to, který název potoka je správný, případně které části toku přísluší, se vedla pře dlouhých deset let, mezi lety 1671 až 1681 (RUFFER 1861, 316–317, 324–325). Zdaleka to nebyl jen Botič, který kalil sousedské soužití. Další četné spory probíhaly o nároky plavců Města hory Vyšehrad na plavbu a obchod s dřevem, které jim upírali plavci z Podskalí (HOLEC 2001, 185–192), dále o část toku Vltavy, ostrov, přívoz, ukradenou a poškozenou loď, o pozemky špitálu sv. Alžběty a v neposlední řadě i o vyživování vojska, které Novoměstští vypočítavě zasílali „na kvartýr“ k sousedům pod Vyšehrad.¹⁵ Více než výsledky sporů je pro poznání krajiny při Botiči důležitá důkazní argumentace znesvářených stran. Mezi procesními písemnostmi se mimo jiné nacházejí i výslechy místních svědků, zprávy pochůzek komisí v krajině a další prameny, které mnohdy zcela nezáměrně (a tím pravdivěji) popisují prvky zdejší krajiny.

Zprávy komorníků – výsledek sousedských rozmíšek?

Následující řádky velmi stručně rekapituluji vybrané události, které vyústily ve vznik obou zpráv s komorníky při deskách zemských v roce 1578.

1573, 6. říjen — Koželuh Matěj Kalous zakoupil od Markéty, vdovy po koželuho Janovi Šprinclovi, dům s příslušenstvím stojící mezi Botičem a náhonem Fabiánovského mlýna (obr. 5). Trhová

¹⁵ NA KVŠ (kt. 7, fa. 29; kt. 11, fa. 1–4; kt. 13, fa. 1; kt. 99, fa. 2).

Obr. 5. Nahoře – Schematický obrys perspektivního rukopisného plánu Vyšehradu a okolí (cca 1671–1681, výřez). V hranatých závorkách je uvedeno původní číslování a znění legendy perspektivního plánu [Poznámání v této mapě položených numer neboližto položeného počtu]. **A** – Slup [1. Místo, které od starodávna Slupi se jmenuje]; **B** – zahrada s dřevěnou věcí (znamením?) na vratech, zaniklý hospodářský dvůr Psáry [15. Zřícenina, kde někdy dvůr Psar řečený v tom údolí stával]; **C** – místo lisu k vinici Děkanka (Drbalka), z které pobrali kameny do hráze pevnostního rybníka [20. Místo, kde prve lis stával k vinici Drbalce náležející, který potom, když dělali tu hráz, rozbořili a kameny do té hráze pobrali]; **D** – vinice Folimanka [22. Vinice Foliman řečená]; **E** – kostel Panny Marie Na Slupi (Na Trávníčku) [26. Kostel blahoslavené Panny Marie od starodávna na Zeleném jinak nad Botičem]; **F** – Karlov; **G** – mlýnský náhon od jezu pod Nuslemi na Fabiánovský mlýn při ústí Botiče [11. Strouha aneb potůček od starodávna Cedron]; **H** – potok Botič, Novoměstskými nazýván až po lávku Nuselským potokem [9. Potok Botič od nepaměti lidské řečený]; **I** – Vltava s ústím Botiče na Výtoni [10. Řeka Vltava; 42. Telonium aneb Vejtorň]; **J** – Město hory Vyšehrad [30. Vyšehrad]; **K** – kostel Stětí sv. Jana; **L** – Vyšehradská brána (Špička) [31. Brána vyšehradská]; **M** – Barokní opevnění Vyšehradské citadely, pouze čelní pohled [19. Šance na Vyšehradě]; **N** – vinice Děkanka (Drbalka) s navazující štěpnici v Slupi rozvezená a použitá do opevnění a do hráze [14. Vinice kapitolní od starodávna Drbalka řečená, kteráž větším dílem do šanců a do hráze pro fortifikaci dělané vzata a rozvezena jest; 18. Místo, kde ještě díl štěpnice od vinice Drbalky a až k potoku u samých Slupi se táhne; 21. Kousek pole, kde prve vinice Drbalka bývala]; **O** – hráz pevnostního rybníka (na mapě stabilního katastru je to nejspíše ona úzká parcela poblíž bodu Ilh) [16. Nová nedodělaná hráz, která se pro fortifikaci začala dělati]; **P** – lávka přes Botič a náhon (dnes je v jejích místech podchod pod železniční trať, bezpečně

ji identifikují navazující ulice Přemyslova a Horská); **Q** – Hlinišťata, pole u Botiče. Takto bývala nazývána místa, kde se dobývala hlína k pálení cihel; **R** – jez (stav) pod Nuslemi, počátek mlýnského náhonu z Botiče [13. Jez vyšehradský, kterým se nahání voda na mlejn vyšehradský]; **S** – Nuselský mlýn [8. Mlejn nuselský]; **T** – Nusle [2. Ves Nusle]; **U** – linie středověké městské hradby od Karlova do prostoru Slupi s průchody potoka Botiče a mlýnského náhonu; **V** – rotunda sv. Martina; **W** – tzv. Fabiánovský (též Kapitolní či Vyšehradský) mlýn [12. Mlejn kapitolní]; **X** – dům „Na Hrobci“; **Y?** – přibližné místo zaniklých vyšehradských rybníků; **Z** – mostek vedoucí z Podskalí ke špitálu sv. Alžběty [26. Most kamenný, přes který se na Vyšehrad jede a jde]; **Aa** – kostel a špitál sv. Alžběty [23. Kostel svatě Alžběty]; **Ab?** – „travná“ cesta od Slupi k Nuslím; **Ac** – cesta z Vyšehradské brány k Nuslím; **Ad** – zahrady a vinice u cesty k Nuslím, mohou souviset s východní částí zaniklých Psár; **Ae** – silnice z Vyšehradu k Pankráci [32. Silnice vyšehradská]; **Af** – lávky pod pivovarem [43. Lávky pod pivovarem kapitolním]; **Ag** – Pankrácká plošina, dříve hora Psár [33. Hora Psar; 34. Stráně hory Psar]; **Ah** – Podolí [40. Podolí]; **Ai** – přívoz pod Vyšehradem [41. Naulus aneb přívoz pod skalou vyšehradskou u hmčičů]. Zhotoveno podle černobílé fotokopie plánu Archivu hlavního města Prahy pořízeného před údajným zničením originálu v květnu 1945.

Dole – Rekonstrukční mapa pohybu komorníků v terénu dle znění zpráv na podkladě výřezu z tzv. císařského otisku Stabilního katastru (dále CO StK) se stínovaným reliéfem současného terénu dostupným na Mapovém portálu Historického atlasu ČR – Praha. Dostupné na <<http://towns.hiu.cas.cz/mapy.html>>, portál spravuje Historický ústav AV ČR, v.v.i. ve spolupráci s dalšími institucemi. Zdroje: ČÚŽK, stínovaný model reliéfu a COSTK Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842). (Dle návrhu autora zhotovila L. Beránková, 2013.)

smlouva však nebyla zapsána do kapitulní knihy, ale do novoměstské trhové knihy. Do roku 1578 mohl Kalous splatit přibližně polovinu kupní ceny.¹⁶

1574 — Novopečený majitel domu si přivlastnil a oplotil část náhonu v blízkosti svého domu. Mlynářka vdova Alžběta, její děti a pomocníci tak nemohli náhon čistit a řádně užívat.

1575 — Novoměstští zakoupili dolní část Nuslí (KUČA 2002, 569–573).

1576 — Do sousedského sporu se vložil děkan Vyšehradské kapituly a obžaloval (namísto mlynářky usazené v kapitulním mlýně) manžele Kalousovi pro výtržnost ke komornímu soudu. Manželé a posléze i Novoměstští počali popírat práva Vyšehradské kapituly k náhonu i Fabiánovskému mlýnu a sousedská pře rychle přerostla v zášť obou vrchností.¹⁷

1577, 16. říjen — Novoměstští rozbořili jez pod Nuslemi a nefunkčnost náhonu si pojistili poškozením přepadu („jalové trouby“) v něm. Vodní kola mlýna se zastavila a malá válka sousedských naschválů se rozhořela naplno.

1578, před 27. lednem — Děkan řešil situaci tak, že požadoval u komorního soudu vyplacení domu Kalousových.¹⁸ Nyní mělo dojít k argumentaci historickými dokumenty a doklady.

Pro spor, který se mezi sousedními vrchnostmi rozhořel, bylo nyní třeba shromáždit dostatek důkazního materiálu. Oblíbený způsob představovalo ohledání místa s komisí z nezúčastněných osob, například nižšími zemskými úředníky – komorníky. V praxi pochůzka probíhala tak, že dva komorníci obešli sporné území se svědky té strany, která si je vyžádala. Případné další informace získávali od lidí usedlých v místě pochůzky. O tom, co viděli a slyšeli, vyhotovili zprávu, kterou zanesli do památných kvaternů desek zemských. Takto se zachovala terénní svědecká výpověď o místě sporu a předložených důkazech, která v budoucnu mohla posloužit v soudní při. Takto vznikly i dvě níže uvedené zprávy, které sledují shodnou oblast z opačných pohledů.

POZNÁMKA — S ohledem na zaměření článku uvádím ty části zpráv, které se netýkají Psár, pouze ve formě přeformulovaného výtahu a zbývající *text v plném znění* kurzivou. Pasáže zaznamenávající **pohyb komorníků** značí zvýraznění tučným písmem. Úseky zmiňující **ves a dvůr Psáry** jsou pro přehlednost podtrženy. V hranatých závorkách se uvádějí odkazy na body v rekonstrukční mapě pohybu komorníků v terénu [Ic] (obr. 5). Na objekty a místa ztotožnitelná s lokalitami v obrazové ploše perspektivního plánu Vyšehradu upozorňují při prvním výskytu odkazy pomocí liter [D]. Části obou zpráv jsou transkribovány podle pravidel pro edice historických pramenů raného novověku (ŠTŮVIČEK ET AL. 2002).¹⁹ Tvary některých příjmů (přízvisek) a příjmení mohou, ale také nemusí odrážet povolání nositele.

1578, 27. leden — **POCHŮZKA S NOVOMĚSTSKÝMI** — Na žádost Novoměstských, kteří zastupovali koželuha Matěje Kalousa s manželkou Lidmilou z Radkova proti děkanovi Vyšehradské kapituly, obešli komorníci Baltazar Balina z Příběnic a Zikmund Lopatský se svědky vyslanými Novým Městem celou trasu mlýnského náhonu, aby ohledali pozemky a škody při domě obývaném manžely Kalousovými.

„**Nejprve sme vedeni byli**“ vyslanými novoměstskými radními (Cyprián Lopatský, Daniele Švík z Lakonos a Jiřík Vodický) a lidmi od obce (Matouš Žlutický, Martin Menšík a Daniele Rubín) „**k potoku Nuselskému** [tj. Botiči H] **pod ves Nusle** [T] **až k jezu** [R]“ [Ia], kterým se voda vyvysuje a nahání do strouhy [G] a na mlýn někdy Fabiána mlynáře [W]. Zde dali zprávu svědci z Nuslí (Jan Hřebínek, Pavel Marouš a Václav Věžíovský) a z Michle (Jan Rychtář a Mikuláš Perštejský), že pozemky z obou stran potoka nad jezem i břehy pod jezem až k Slupi [A] jsou pánů Novoměstských. Strouha že jde z jezu skrz zahradu nějakého Matouše Jarošova z Podskalí pod vinicí Foliman [D] skrz městskou zeď [U] stále na pozemcích Novoměstských. „**A tak sme dolů podle potoku přivedeni byli až k Slupi a tu nám ukazovali tu díru [U], kudy voda tou struhou**

16 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N5). Výpis trhové smlouvy uzavřené roku 1573 z městské knihy Nového Města pražského, 1576. Ze sumy 75 kgč zaplatil Matěj Kalous při trhu závdavek 10 kgč, na sv. Havla měl zaplatit 6 kgč a každý další rok 5 kgč až do zaplacení. Pokud splácel pravidelně, zbývalo mu počátkem roku 1577 uhradit 44 kgč.

17 NA KVŠ (kt. 72, fa. 8, sig. N5), výpis pře děkana Petra z Lindy s manžely Kalousovými vedené u komorního soudu o oplotení mlýnského náhonu při jejich domě, 1576 (opis).

18 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N6).

19 Text byl edičně upraven přepisem do současné grafické soustavy s důrazem na zachování shodné fonetické znělosti. Byla upravena vlastní, místní i pomístní jména, velikost písmen, interpunkce, dělení slov, četnost souhlásek (przitreffilo), psaní spřežek, záměn i-j-y, j-g, u-v-w i dalších grafémů podle současného úzu. U dobových zkratk došlo k rozvedení bez upozornění.

do města vchází.“[Ib] Spatřili zde, že díra [tj. průchod mlýnské strouhy hradbou] je velmi pobořená, zvláště ze strany odvrácené od města. Lidé jim oznámili, že denní práci dělníků na opravách zdi vždy v noci rozmetal mlynářčin syn Jan s pomocníky. Jan Vačkař Slupskej je zpravil, že jich s ním bylo pět. Ještě bylo vidět rozmetané vápno a cihly [uprostřed zimy]. „**Od Slupi sme vedeni až k tomu místu, kde jest lávka** [P] **bejvala přes potok k Vyšehradu** [J]“ [Ic]. Teprve zde se podle svědků začíná potok nazývat Botič. „**Odtud sme se uhnuli na pravou ruku a přešli sme přes lávku přes tu strouhu**“, která prochází tou dírou v městské zdi [U], mimo kostel Matky Boží na Botiči [E] přes grunty a zahrady sousedů novoměstských nad rybníčky vyšehradské [Y?]. Avšak potok Botič svým starým tokem teče pod rybníčky i pod strouhou. „**A tak sme podle té strouhy obešli, až sme přišli k domu Matěje Kalousa, který leží proti domu, jenž slove Na Hrobci**“²⁰ [X] [Id] **dosti opodál kostela sv. Vojtěcha**“. Zde spatřili, že jeho dům stojí mezi mlýnskou strouhou vedoucí skrze jeho zahradu a potokem Botičem, který z druhé strany domu ústí pod most [Z] u špitálu sv. Alžběty [Aa]. „**Naposledy sme byli přivedeni silnicí, která jde k Vyšehradu na mostek na tu strouhu**“, jež vede vodu na Fabiánovský mlýn. „**Málo doleji jdouc touž silnicí přes most** [Ie], **kterýž jest udělán přes potok Botič až k starému špitálu svaté Alžběty**, [If]“ lidé z mostu ukazovali blízké ústí Botiče do Vltavy [I]. Od toho Botičského mostu jde mimo špitál cesta a silnice až do Vyšehradské brány a dále.²¹

Shrme-li stručně obsah zprávy, tak podle svědků předvedených Novoměstskými vedl mlýnský náhon v celé délce pozemky Nového Města. Až k lávce se potok nazýval Nuselský, teprve od lávky Botičský. Svědci ukázali poškození průchodu náhonu městskou hradbou (patrně spíše maření snahy otvor zcela zazdít), ale o poškození jezu a přepadu se svědci ani zpráva komorníků v nejmenším nezmiňuje. Dům, o který se vede spor, stojí proti domu Na Hrobci mezi náhonem a potokem vtékajícím pod most k Vyšehradu.

1578, 6. únor — Česká královská kancelář nařídila Novoměstským, aby propustili dělníky, které novoměstský rychtář vsadil do vězení i s náradím, když opravovali stržený jez a přepad.²² Malicherný spor mezi sousedy ukázal na nesrovnalosti v pozemkové držbě a přerostl v hraniční spor, kterému strůjci původního sporu o plot mohli jen přihlížet.

1578, 22. srpen — POCHŮZKA S VYŠEHRADSKÝMI — Na žádost vyšehradského děkana, který zastupoval vdovu mlynářku a sirotky, obešli komorníci Pavel Růže a Martin Nymburský s děkanem a vyšehradskými svědky pozemky a škody, které jim napáchali purkmistr, rada a celá obec Nového Města pražského.

Vedeni děkanem knězem Petrem z Lindy a sousedy vyšehradskými Jiříkem Biskupem primasem vyšehradským, Tomášem Pekařem, Tomášem Němečkem, Viktorínem Bakalářem, Matějem Slavičkem a Martinem Vrkučkem „**od Slupi** [A] **vzhůru po potoku Botiči až k stavu**“²³ [R] **na tom potoku Botiči** [H] **udělanému**“ [Iib]. Zde je ti sousedé zpravili, že Novoměstští vyslali v úterý po sv. Jakubu Velikém [16. 7.] 1577 Daniele Švika, Lukáše Tímského, Jana Winkheidera, Daniele Rubena a Martina příjmím Vovčí z Menšíkova domu spoluradní a měšťany své spolu s pomocníky se sekerami, motykami, lopatami, pilou, řetězem a vahou²⁴ ke stavu. Tu z něj vytahali kůly, pilou vyřezávali, vahou vylamovali a řetězem vytahali záplavy a udělanou dírou strhli tok vody ze strouhy zpět do potoka. Tím vysušili mlýnskou strouhu [G] Fabiánovského mlýna [W]. Od té doby se díra zanesla jen „*schrástím*“ a Novoměstští bránili tomu, aby došlo k opravě. Přistojící poddaní kapituly Adam Tesař z Vyšehradu, Šebestián Bílek, Bartoloměj Krejčí a Martin Čížek kuchař podali zprávu, že tento stav [myšleno jez] pamatují třicet, někteří čtyřicet let. Také že strouhu i stav čeledí mlynáře Fabiána bez překážky opravovala a brala k tomu zeminu mezi potokem a strouhou. Svědčili, že potok „*slove Botič od téhož stavu nahoru až do Vinného potoku a od téhož stavu a strouhy z něho vycházející dolů až do řeky Vltavy* [I] *vždycky Botič sloul jest.*“ A nikdy neslyšeli, že by se nazýval Nuselským potokem. Co lidská paměť sahá, a co slyšali od starších, voda tekoucí ve strouze pod

20 Dům Na Hrobci čp. 415/II. K němu se váže pověst o přemyslovském pohřebišti a jeho fasádu zdobily barokní obrazy šesti bájných přemyslovských knížat od Václava Ambroziho (FURÁKOVÁ 1998, 319). Dům koželuha M. Kalousa stál proti tomuto domu v prostoru mezi struhou a potokem Botičem, který blízko za domem vtékal pod mostek ke špitálu sv. Alžběty. Z toho vyplývá, že se dům musel nacházet v místech západní části Vyšehradské ulice v úseku mezi ulicemi Botičskou a Svobodovou (obr. 5: X).

21 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N4). Výpis zprávy komorníků při DZ o pochůzce s Novoměstskými ze dne [27. 1.] 1578 zapsané v kvaternu památném plavém [30. 1.] 1578.

22 NA KVŠ (kt. 72, fa. 8, sig. N5), výpis pře děkana Petra z Lindy s manželky Kalousovými vedené u komorního soudu o oplocení mlýnského náhonu při jejich domě, 1576 (opis).

23 Stav – starší výraz pro jez.

24 Pácidlem.

městskou zeď [U] na Fabiánovský mlýn tekla vždy bez překážky. „Potom jsme **vedeni od toho stavu po břehu též strouhy k jalové troubě nevelmi daleko**“ [Ilc?].²⁵ Nad ní svědci komorníky zpravili, že tu titíž vyslaní Novoměstští dali rozkopat břeh strouhy, z jalové trouby vyňali „**pukličku**“,²⁶ a tím celou strouhu dokonale vysušili. „**Od té pak trouby jalové vedení jsme zase přes týž potok Botič na levou ruku, a jak sme přešli přes týž potok Botič, šli sme přes pole k zahradě [Ild], kterouž na ten čas drží Mikuláš z Klobouk, měštěnin Nového Města pražského. Tu sou nám ukázány u té zahrady vrata veliká [B] a na těch vratech ještě věc dřevěná stojí. I správu nám dali, Anna Hluchá, kteráž pod Vyšehradem bydlí, žena již letitá, že tu kdež ta vrata a zahrada jest, byl dvůr poplužní [B] a koně že sou v něm hospodáři chovali, jenž jméno měl Psáry [B]. A od též zahrady cestou travnou [Ab?] vedení sme až k cestě, kteráž od Vyšehradské brány jde k Nuslím [T] a po též cestě zase na pravou ruku vedení sme, kdež sou nyní zahrady [Ad] [IIf]. I tu jest nám málo dále mezi týmiž zahradami ukázáno stavení nové, kteréž sobě dal nyní Martin Vilímek vystavěti. A tu v též zahradě málo dál na jiným místě že jest chalupa bejvala, kterouž jest týž Martin Vilímek vobořil a světnici z též chalupy na Vyšehrad odvésti dal. Tu že táž Anna Hluchá jest na posvícení z mladosti své v též vsi Psářích bejvala, a o tom, že tu ta ves Psáry byly správu dávala. A tak odtud dále jdouce skrze též zahrady až na roh,**“²⁷ tu jest nám ukázána po pravé ruce zahrada k Slupi jdouce [Ilg], kterouž nyní drží Matyáš Fafa.²⁸ Tu jest správu nám dala Anna Hluchá, že jest se jí jednu chvíli přitrefilo, když z týchž Psár domů šla [tj. nejspíše přes Slup pod Vyšehrad k mlýnu, blízko něhož tato podruhně téměř jistě bydlela]²⁹ s Mandalenou Šprynclovou, že jest v též zahradě byla také chalup od též vsi Psár a souce již spuštěna toliko světnice stála. A v tůž chvíli, když ona Anna Hluchá s touž Mandalenou tudy šla, táž světnice se obořila, a z nějaké zdi vyvalily se hlava a kosti člověčí. A ona Mandalena Šprynclová³⁰ nějakému chudému člověku že jest sedm peněz dala, aby ty kosti k některému kostelu donesl a je schoval. Odtud nám ukázali Adam Tesař, Šebestián Bílek, Bartoloměj Krejčí, lidé poddaní jich **lis novej [C], kterýž leží v vinici [N],** kterouž na ten čas drží Václav z Vikanova³¹, že tu na tom místě též chalup ode vsi výš jmenované Psár byla. Týž lidé od téhož místa ukazovali vinici, kterouž na ten čas drží Stříbrský kožešník, že **tu též jedna chalup byla od též vsi, a ty všechny chalupě byly sou náležejíce k té vsi Psárům.** Těž tíž lidé správu dávali **stojie mezi týmiž zahradami, jdouce na pravou ruku k Slupi ukazující cirkvičku,**³² **kteřáž ještě až do dnešního dne stojí, že jest též byla a náležela ke vsi tak řečené Psáry.** A tu cirkvičku za prvnějšího děkana vyšehradského držitel té zahrady, v kteréž cirkvička stojí, chtěl jest obořiti, ale pan děkan jemu toho zbranil slyšíce, že by v **týž cirkvičce nějaký velký pohanský pán ležeti měl, neb ještě až do dnešního dne kamení hrobové**³³ **se nacházejí.** A tím toho **dokládajíce, že ty všechny grunty a ta ves, též ten potok Botič a ta strouha a gruntové z obou stran sou a byly vždycky náležející děkanu a kapitole kostela svatého Petra na Vyšehradě**“.³⁴

Máme-li z textu zprávy zdůraznit to nejdůležitější, tak děkan s Vyšehradskými ukázali komorníkům nejprve zničený jez a přepad náhonu, které Novoměstští nedovolovali opravit. Poté je provedli po místech, kde se v krajině nacházely pozůstatky po někdejší vsi Psáry, aby dokázali,

25 „Nevelmi daleko“ je relativní pojem. Každopádně chůze od jezu podél náhonu (strouhy) vyžadovala vyhnout se „**zahradě [kde] byla také chalup od též vsi Psár, a souce již spuštěna toliko světnice stála**“, přejít vlevo přes Botič a překročit pole, která bývalý dvůr Psáry obklopovala. Obr. 5 uvádí jen možnou variantu umístění trouby.

26 Jalová trouba či žlab je zařízení k odvodu vody nevyužitě k pohonu vodních kol z náhonu zpět do potoka. Zvláštní je poměrně velká vzdálenost od mlýna. Puklička značí uzávěr.

27 Přes prostorovou a slovní blízkost zde není myšlena vyšehradská rohová hradba (homwerk), která vznikla zřejmě až v roce 1639 (VLČEK 1998, 734–735). Mohlo se tak však označovat prostranství (nároží) před východní vyšehradskou branou, kde se scházely cesty z Podolí, od sv. Pankráce i od Nuslí a Slupi. Cesty z Podolí a Nuslí se musely po postavení rohové hradby ostře odklonit ze svého původního směru a jít kolem rohové hradby (obr. 6).

28 „Faffa“.

29 K roku 1563 vystupuje Anna Hluchá z anonymity dějin jako podruhně z Jiříkova domu a souseda Fabiána mlynáře. Zápis se týká finanční kompenzace 13 kgm za blíže nespecifikovaný přečin, kterého se na Anně dopustil mlynář Jan (či Jan Mlynář, nejde-li o povolání). Jako smírčí smlouvce ve sporu vystupuje mlynář Fabián, který držel v dědičném nájmu tzv. Fabiánovský kapitulní mlýn proti kostelu svatě Alžběty. Viz AMP Sbírká rukopisů, inv. č. 8069, radní manuál Města hory Vyšehrad (1519–1602), fol. GVr. Role mlynáře Fabiána jako smírce i účast Jana mlynáře naznačují, že Anna žila v blízkosti mlýna nedaleko ústí Botiče do Vltavy.

30 Její příbuznost s koželuhem Janem Šprynclem, od jehož vdovy Matěj Kalous koupil svůj dům, není prokázána, ale vyloučit ji rozhodně nelze. Možná právě proto byla příhoda vyslovena před komorníky desek zemských.

31 Jedná se o „vinici zahrady s lisem, jenž slove Děkanu, ležící hned za zdí městskou jdouce z brány Vyšehradské po levé straně cestou k Slupi dolův k potoku Botiči“ viz NA KVŠ II (listiny; inv. č. 419, sig. XII.17), revers Václava z Vikanova na vinici „Děkanu“ s lisem, 17. 4. 1570.

32 Cirkvičkou není myšleno zdrobnělé označení náboženské společnosti (církve > cirkvička), ale drobná sakrální stavba tj. kostelec, kostelík, kosteliček či kaple (STRAKA 1931, 105–106). S velkou pravděpodobností se jedná o hledanou rotundu sv. Markéty (LIBAL 1998, 23–24).

33 „Kamenij Hrobowe“.

34 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N6).

že zpráva Novoměstských není pravdivá a pozemky při Botiči odedávna patřily Vyšehradské kapitule. Za tyto doklady minulosti posloužila brána někdejšího dvora Psáry, dosud stojící kaple s náhrobními kameny i rovinaté plochy po staveních někdejší vsi Psáry. Ty se spatřovaly v zahradách (vinicích) u Vyšehradské brány i při cestách k Nuslím a dolů do Slupi. Jeden posloužil dokonce jako podstavec pro nový lis na vinici Děkanec. Vzpomínky staré ženy na posvícení i strašidelný zážitek v Psárech z dob jejího mládí zpřístupňují obraz vsi přibližně v první třetině 16. století. Některá stavení tehdy ještě obývali lidé, jiná se rozpadala nebo je místní rozebírali na stavební materiál. Lidské kosti, které se vyvalily z polozbořeného domu a obě ženy vylekaly, naznačují násilný zánik vsi.

Porovnáme-li obě zprávy, pak zjistíme, že pochůzky prováděli jiní komorníci a jejich úkol spočíval pouze v zaznamenání výpovědí svědků v terénu. Proto je třeba ke zprávám přistupovat obezřetně. Obvykle v nich najdeme jak rovinu přímé (a nepříliš spolehlivé) argumentace sporných stran (zde vlastnictví pozemků při potoce, jméno potoka), tak i věrohodnější rovinu nezájemných informací (popisy a orientace v terénu, poškozené stavby nemohly být smyšlené). Vynesení pohybu komorníků do mapy (obr. 5) usnadnilo identifikaci míst zmíněných zprávami v dnešní krajině i v otiscích Stablního katastru. Takovými místy jsou například potok Botič, vinice Folimanka, městská zeď, lávka, kostel Panny Marie na Slupi, dům Na Hrobci, Fabiánovský mlýn, špitál sv. Alžběty, cesta do Nuslí či vyšehradská brána Špička. Zpráva i perspektivní plán preferují pro označení lokality jednoznačně místního jména Psáry (Psáře užívá zpráva pouze v jediném případě). Ani náznakem nezmiňují Psárský potok či jinou církevní stavbu mimo kaple. Nehovoří o době a příčině zániku vsi. Zpráva o pochůzce s Vyšehradskými vymezuje prostor, do kterého je možné umístit dvůr a ves Psáry v době jejich zániku, i významnější objekty psárské zástavby (dvůr, kapli a druhotně lis ve vinici Děkanec).

Dvůr Psáry

Lokalizace Dvora Psáry je poměrně jednoduchá a jednoznačná. Patnáctý bod legendy perspektivního plánu uvádí text: „Zřícenina, kde někdy dvůr Psár řečený v tom údolí stával“. Ve stejných místech lokalizuje poplužní dvůr Psáry i znění zprávy komorníků s Vyšehradskými „... jak jsme přešli přes týž potok Botič, šli jsme přes pole k zahradě... tu jsou nám ukázány u té zahrady vrata veliká a na těch vratech ještě věc dřevěná stojí... tu kdež ta vrata a zahrada jest, byl dvůr poplužní a koně že sou v něm hospodáři chovali, jenž jméno měl Psáry“.³⁵

Dosavadní badatelé nerozlišovali dvůr a ves Psáry, protože se řídili pouze obrazem perspektivního plánu Vyšehradu (KUCHAŘ 1953, příloha), který o vsi mlčí. Zřícenina dvora Psáry je zde situována v nivě potoka Botiče východně od ohybu potoka a mlýnského náhonu v místech nazývaných Na Slupi. Jak však co nejpřesněji přenést pozici zříceniny dvora z rukopisného plánu se silně zdeformovanou perspektivou do současné zástavby? Zorientovat se je možné nejen díky bodům, které prostupují krajinou napříč staletími, ale především díky nápadně podobné parcelaci polí na perspektivním plánu Vyšehradu a tzv. císařských otiscích Stablního katastru, jak ukazují spojnice v rekonstrukční mapě (obr. 5). Díky shodnosti tvarů parcel je možné místa uváděná v deformovaném obraze perspektivního plánu mnohem přesněji zaměřit v mapě Stablního katastru a z něj již není takový problém odečíst polohu v současných mapách.

Zřícenině dvora Psáry z perspektivního plánu tak odpovídá čtvercová parcela č. 137, u které indikační skica Stablního katastru udává Vyšehradskou kapitolu jako vlastníka. Následným překrytím porovnáním sekcí Stablního katastru s ortofotomapou současné zástavby jasně vyplývá lokalizace bývalého dvora Psáry do severní poloviny dnešní Nezamyslovovy ulice s přilehlými bloky domů (obr. 7).³⁶ Tím jsme získali poměrně přesně lokalizovanou plochu dvora, který stál (soudě podle znění zprávy) stranou vsi.

Ves Psáry

V případě lokalizace stejnojmenné vsi nepostačí perspektivní plán, ale je třeba využít i topografických informací ze zpráv o pochůzkách s komorníky z roku 1578. Teprve poté začnou některé k minulosti se vztahující popisky perspektivního plánu ze 17. století, jako „místo, kde prve lis

35 NA KVŠ (kt. 12, fa. 5, sig. N6).

36 ČÚZK, tzv. císařské otisky Stablního katastru Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842). Dostupné na <<http://historickemapy.cuzk.cz/>>. Na parcele dvora Psáry je zaneseno označení střelnice "Schiesstadt" (od Schiess-statt, ve smyslu Schiess-platz); Tamtéž, Ortofotomapa ČR (2013). Dostupné na <<http://geoportal.cuzk.cz/geoprotizace/>>.

stával k vinici Drbalce“ a podobné, nabývat ostřejších kontur a smyslu ve vztahu k zaniklé vsi Psáry (obr. 5, 7). Definitivní soud k lokalizaci Psár by vyžadoval přihlédnout k pramenům i literatuře v mnohem širším časovém období, než je závěr 16. století, a rozšíření přinejmenším o archiválie Nového Města pražského a slova archeologů. To bylo mimo pramenné zaměření tohoto článku. Přesto si dovoluji zformulovat několik předběžných závěrů, jak se mi jeví ze zpráv a perspektivního plánu. Pracovně lze pro 16. a 17. století hovořit přibližně o třech historických krajinách v prostoru zaniklé vsi Psáry, které se překrývají a vzájemně ovlivňují.

I. VES PSÁRY JAKO SMÍŠENÁ ZÁSTAVBA

(cca 40. léta 16. století,³⁷ vzpomínky ve zprávě o pochůzce s Vyšehradskými)

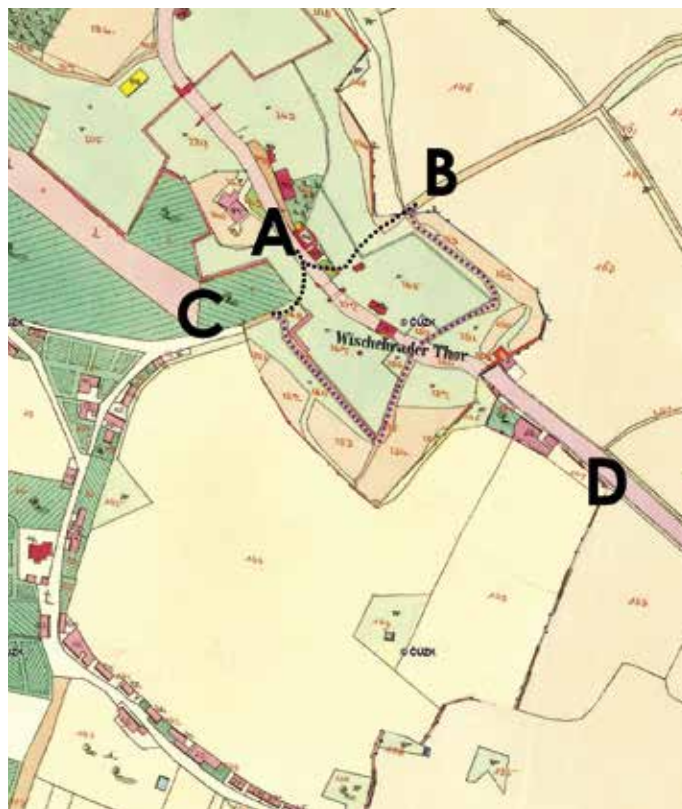
Při cestách vycházejících z mohutné gotické vyšehradské brány Špičky, které klesaly směrem na východ do Nuslí a na sever do Slupi, se koncentruje zástavba stavení patřících ke vsi Psáry. Směrem k Slupi stojí stará kaple. Zástavba má smíšený charakter obydlených, opuštěných i polozbořených stavení, tak jako jiné části zástavby Vyšehradu od druhé poloviny 15. století. Ve dvoře dole u Botiče se hospodaří a chovají se zde koně a jiná hospodářská zvířata.

II. GRUNTY, JEŽ SLULY PSÁRY

(2. polovina 16. století, čas pochůzky s Vyšehradskými, retrospektivní poznámky v perspektivním plánu Vyšehradu pocházejícího z doby 1671–1681)

Pozemky bývalých Psár slouží převážně jako zahrady, vinice a zdroj stavebního materiálu pro horní část Města hory Vyšehrad (odvoz světnice). Zástavbu směrem dolů k Slupi pohltila vinice Děkanka (na plánu pod názvem Drbalka) táhnoucí se až dolů k Botiči. Základy domů ve svažitém terénu byly druhotně využity například jako fundament pro nový lis na víno atp. Kaple nacházející se směrem k Slupi stále stojí v jedné ze zahrad (tedy mimo vinici Děkanku, která pojala západní část vsi). Ještě

tehdy je v ní patrné „kamení hrobové“ a stále žije tradice, že by zde „nějaký velký pohanský pán ležeti měl“. Což může znamenat mnohé, ale interpretaci přenecháme archeologům a budoucnosti. Tuto kapli můžeme velice pravděpodobně spojit s rotundou sv. Markéty, umístěnou či spíše tušenou badateli na území severního vyšehradského podhradí v dominantní poloze nad Botičem poblíž vily Přemyslovky (RŮŽIČKOVÁ 2000, 69). O jiné církevní stavbě, například o farním kostele předpokládaném KEJŘEM (1983, 129), zpráva ani jiné prameny nehovoří. Ve dvoře Psáry dole u potoka se již nechovají hospodářská zvířata a zpráva na jeho místě hovoří pouze o zahradě s vraty vybavenými „dřevěnou věcí“ (znamením?). Zpráva o pochůzce komorníků s Novoměstskými budovu dvora jako orientační bod nezmiňuje nejspíš zcela záměrně (zřetelný doklad panství Vyšehradské kapituly). Dvůr se tehdy sice již stal součástí zahrady a sloužil jako její vstup i zázemí, ale velmi pravděpodobně z větší části stále stál. Vždyť ještě

Obr. 6. Předpokládaný průběh cest od vsí Nusle a Podolí do vyšehradské brány Špičky do roku cca 1639 **černě**, tj. před stavbou rohové hradby (tzv. hornwerk). Na výřezu spojených sekcí tzv. císařského otisku Stablního katastru je dobře patrné, jak po stavbě rohové hradby v 1. polovině 17. století musely cesty B a C ostře uhnout ze svého původního směru (**fialově**) a obcházet patřičnou část rohové hradby do brány na novém místě. Původní trasy cest od Nuslí a Podolí rekonstruované s možností drobné korekce podle šířky šijového příkopu zaniklého stavbou barokní citadely. **A** – brána Špička (dosud fragmentárně zachována), **B** – cesta od Nuslí a Slupi, **C** – cesta z Podolí, **D** – cesta (silnice) od kostela sv. Pankráce.

Zdroj: ČÚZK, tzv. císařský otisk Stablního katastru Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842); dostupné na <http://historickemapy.cuzk.cz> (graficky upravil autor, 2013).

o století později jej perspektivní plán zachycuje v podobě zříceniny.

³⁷ K tomuto období dojdeme odečtením doby, po kterou si svědci pamatují stát jez, tj. 1578 bez 30 až 40 let.

III. PŘEDPOLÍ PEVNOSTI VYŠEHRADE

(70. léta 17. století, aktuální informace perspektivního plánu Vyšehradu)

Stavba pevnosti je v době tvorby perspektivního plánu v hrubých rysech hotova a zasahuje i do prostoru bývalých Psár. Původní středověké bráně Špičce se předsouvá barokní fortifikace, především rohová hradba. Tím se výrazně upravují směry cest od Podolí a Nuslí, které před ní původně ústily. Nyní musejí prudce uhýbat z původního směru podél nové fortifikace, aby mohly vstoupit novou branou v rohové hradbě (obr. 6). Část vinice Děkaný ustupuje stavbě barokní fortifikace, její spodní část hrází pevnostního rybníka, který mohl v případě potřeby zatopit část údolí a tím znepříjemnit postup nepřítele podél Botiče. Do jeho hráze se jistě hodily kameny z míst, kde stával lis vinice Děkaný. Základy jednoho psárského stavení tak posloužily přinejmenším potřeby (dům – lis – hráz). Probíhající pevnostní stavba spojená s opravou velkými přesuny zeminy i materiálovými požadavky pohltila veškerý použitelný stavební materiál v blízkém okolí včetně zdiva kaple (sv. Markéty?). Mnohé z druhotně použitých kamenů ve zdivu zdejších bastionů tak pocházejí původně z Psár a horní části Města hory Vyšehrad. Navíc potřeby obrany kázaly, aby předpolí pevnosti zůstávalo co nejvíce holé a rovné, aby se zde nepřítel neměl kde skrývat. V blízkosti fortifikace se tak prosazují polnosti. Došlo k rozvezení velkého množství zeminy i přeměně části vinice Děkaný na pole. Někdejší zahrady (vinice) západní části bývalých Psár se měnily v pole, ty ležící východněji ve větší vzdálenosti od pevnosti zůstaly zahradami. Dvůr Psáry byl tou dobou již pouhou zříceninou.

Závěr

Přestože je článek pouze komentovaným zpřístupněním zajímavého pramene, lze si podle postupu změn v krajině v naznačených třech raně novověkých etapách pohrávat s následující pracovní hypotézou lokalizace a postupu zániku Psár. Na základě zpráv a perspektivního plánu lze ves Psáry umístit do prostoru při cestách vedoucích od středověké brány Špičky na východ k Nuslím a na sever ke Slupi. Promítneme-li toto území do dnešní zástavby, pak prostor někdejší vsi Psáry odpovídá přibližně zástavbě podél Lumírovy a Krokovy ulice. Dvůr Psáry stával poněkud stranou jádra vsi u potoka Botiče (obr. 7). Tím se dostávají Psáry výrazně blíže k Vyšehradu než podle dosavadní lokalizace (KEJŘ 1983, 128–130), ale zároveň nesplývají se severním vyšehradským podhradím směřujícím k Výtoni (LIBAL 1998, 24). Takovéto umístění se shoduje v základních rysech s umístěním Hájkovým, který také jediný z citovaných autorů mohl být očitým pozorovatelem a návštěvníkem Psár (HÁJEK 1541, III¹⁴).

První impuls pro zánik Psár lze spatřovat nejspíše ve zrušení Vyšehradu husity roku 1420. Náročnost oprav a dosídlování Vyšehradu v klidnějších dobách nejspíše už nedovolily oživit stejnou měrou také ves ležící až za jeho hradbami. Ta pustne a život v ní spíše skomírá. Mění se v zahrady, vinice a především blízkou zásobárnu stavebního materiálu³⁸ pro horní část Města hory Vyšehrad. Dílo zkázy dokončila stavba barokního opevnění, která zahladila veškeré viditelné stopy tím, že pojala

Obr. 7. Ortofotomapa současně uliční sítě západní části Nuselského údolí. **Žlutě** vyznačeny obrysy hospodářského dvora Psáry a oblasti, kde dle zprávy z roku 1578 byly vidět pozůstatky vsi Psáry. Na severozápadě hradební zeď (**B**) Nového Města pražského, vedoucí od pevnosti Vyšehrad (**A** – bastionové opevnění Vyšehradu) ke Karlovu. Od východu k hradbě přitéká potok Botič s mlýnským náhonem. **C** – mlýnský náhon zachycený 1841 na tzv. císařském otisku Stablního katastru, **D** – tok Botiče zachycený 1841 tamtéž, **E** – současný tok Botiče. Zdroj: ČÚZK, ortofotomapa ČR (2013). In: <<http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>>. (Dle návrhu autora zhotovila L. Beránková, 2013, 2014.)

38 Dokladů o druhotném (a vícenásobném) využití stavebního materiálu z ruin máme na Vyšehradě a v okolí mnoho. Příkladem za všechny může být žádost Ludvíka Šlejiře od Tří moždířův, nájemce domu a vinice ve Slupi, kterému novoměstští soldáti za vpádu Pasovských roku 1611 zcela rozebrali dřevěnou hradbu „z prken a kolí silného dubového ... a dům s komorami několika v nichž lidé mnohá léta bydleli a obývali... jenž někdy sloužil Vinopalu a potom Peldřimovského ... tolikéž všechn táz chasa vojenská rozbořila, rozebrala a v nic obrátila.“ Protože Ludvík neměl na výstavbu domu peníze a pochyboval, že by se zde vůbec vyplatilo stavět, požádal děkana o povolení scelit pozemky domu s vinicí a štěpnicí v jeden a „kamenem tím, což se ho koliv vyhledá, i jiným jak okolo toho místa, kdež dům stál, tak okolo štěpnice a viničky pokud potřeba káže, aby zeď místo oné ohrady prkenné sobě hnáti a zhotoviti mohl.“ Žádosti bylo po očitém ohledání vyhověno. Viz NA KVŠ (kt. 8, fa. 4, sig. N1).

velké objemy půdy i kamenné prvky staveb do pevnostních zdí. Psáry tak zmizely z povrchu země i z paměti lidí ještě mnohem dříve, než zelené údolí Botiče pohltila současná zástavba.

Představená lokalizace Psár a rotundy svaté Markéty(?) do bezprostřední blízkosti Vyšehradu při komunikační ose oblasti vedoucí od staroměstského brodu přes oblast Slupi k pankráckému kostelíku ve svém důsledku rovněž znamená, že o Psárech můžeme uvažovat také jako o jednom z vyšehradských podhradí. Domnívám se, a nová pramenná zjištění i archeologické nálezy tomuto názoru snad dají za pravdu, že otázka podoby a funkce vyšehradských podhradí není zdaleka uzavřeným tématem a že Psáry musíme nově zahrnout do těchto úvah.

PRAMENY

- AMP Sbírka grafiky — Archiv hlavního města Prahy, Praha, Sbírka grafiky, sig. G 1, G 19.
AMP Sbírka rukopisů — Archiv hlavního města Prahy, Praha, Sbírka rukopisů, inv. č. 8069.
ČÚZK — Český úřad zeměměřický a katastrální, tzv. císařské otisky Stablinního katastru: Čechy, sig. 5330-1 Nusle (1841), 6068-1 Praha (1842), 5753 Vyšehrad (1842). Dostupné na [http://historickemapy.cuzk.cz].
ČÚZK — Ortofotomapa ČR (2013). In: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>.
Mapová sbírka PŘF UK, sig. D1/135/22, přír. č. 13/06417, anonym: perspektivní plán Vyšehradu.
NA DZV — Národní archiv, Praha, fond Desky zemské větší; sig. 172/1-64a, inv. č. 6035, fol. B12v-B14r.
NA KVŠ — Národní archiv, Praha, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské; kt. 7, fa. 29; kt. 8, fa. 4, sig. N1; kt. 11, fa. 1-4; kt. 12, fa. 5, sig. N4, N5, N6, N7, N9; kt. 13, fa. 1; kt. 99, fa. 2; kt. 72, fa. 8, sig. N5.
NA KVŠ II — Národní archiv, Praha, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské (listiny); inv. č. 419, sig. XII.17.

LITERATURA

- BERÁNEK/IŠA 2013 — Jan BERÁNEK / František IŠA: Z historie tzv. Fabiánovského kapitulního mlýna na Botiči. *Staletá Praha* 29, 2013/2, 185–206.
FURÁKOVÁ 1998 — Iva FURÁKOVÁ: heslo čp. 415/II. In: *Umělecké památky Prahy – Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady* (Praha 1). Růžena Batková (ed.), Praha 1998, 319.
HÁJEK 1541 — Václav HÁJEK z LIBOČAN: *Kronika česká*. Praha 1541. Editace Jan Linka (ed.): *Kronika česká*, Praha 2013.
HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005 — Zdeňka HLEDÍKOVÁ / Jan JANÁK / Jan DOBEŠ: *Dějiny správy v českých zemích*. Praha 2005.
HOLEC 1996 — František HOLEC: Zaniklé vesnice na území hlavního města Prahy. *Pražský sborník historický* 29, 1996, 117–150.
HOLEC 2001 — František HOLEC: Spor Vyšehradu s Novým Městem pražským v 16. století. In: *Královský Vyšehrad II. Sborník příspěvků ke křesťanskému miléniumu a k posvěcení nových zvonů na kapitulním chrámu Sv. Petra a Pavla*. Bořivoj Nechvátal / Jiří Huber / Jan Kotous (eds.), Praha-Kostelní Vydří 2001, 185–192.
KEJŘ 1983 — Jindřich KEJŘ: Bitva u Vyšehradu roku 1420. In: *Husitský Tábor 6–7, Tábor 1983–1984*, 123–144.
KRÁL 1947 — Jiří KRÁL: Kde se rozkládal „Vyšehrad“? Studie historicko-antropogeografická. Nový Bydžov 1947.
KUČA 2002 — Karel KUČA: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku V*. Praha 2002.
KUCHAŘ 1953 — Karel KUCHAŘ: *Plán Vyšehradu (hory Psár) z let 1671–1681*. Kartografický přehled 7, 1953/7, 38–40.
LAZAROVÁ/LUKAS 2002 — Markéta LAZAROVÁ / Jiří LUKAS: *Praha. Obraz města v 16. a 17. století. Soupis grafických pohledů I*. Praha 2002.
LIBAL 1998 — Dobroslav LIBAL: *Nové Město a Vyšehrad, přehled jeho urbanistického a architektonického vývoje ve středověku*. In: *Umělecké památky Prahy – Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady* (Praha 1). Růžena Batková (ed.), Praha 1998, 16–25.
LINKA (ed.) 2013 — Václav HÁJEK z LIBOČAN: *Kronika česká*. Praha 1541. Editace Jan Linka (ed.), Praha 2013.
LORENC 1973 — Vilém LORENC: *Das Prag Karls IV.: Die prager Neustadt*. (Praha 1973), Stuttgart 1982.
NECHVÁTAL 2000 — Bořivoj NECHVÁTAL: Od počátku Vyšehradu do doby předhusitské. In: *Vyšehrad – historické podoby*. Pavla Státníková (ed.), Praha 2000, 11–33.
PAPROCKÝ 1602 — Bartoloměj PAPROCKÝ z HLOHOL: *Diadochos [...]*. Praha 1602.
PROFOUS 1951 — Antonín PROFOUS: *Místní jména v Čechách. Díl III*. Praha 1951.
RUFFER 1861 — Vojtěch RUFFER: *Historie Vyšehradská, neb Vypravování o hradu, o kapitule a Městu Hory Vyšehradu u Prahy v království českém*. Praha 1861.
RŮŽIČKOVÁ 2000 — Jana RŮŽIČKOVÁ: Vyšehradské podhradí. In: *Vyšehrad – historické podoby*. Pavla Státníková (ed.), Praha 2000, 67–91.
STRAKA 1931 — Josef STRAKA: Zdrobnělá jména významu náboženského II. *Naše řeč* 15, 1931/5, 99–107.
ŠŤOVÍČEK ET AL. 2002 — Ivan ŠŤOVÍČEK ET AL. (ed.): *Zásady pro vydávání historických pramenů od počátku 16. století do současnosti*. Praha 2002.
SVOBODA/ŠMILAUER 1960 — Jan SVOBODA / Vladimír ŠMILAUER: *Místní jména v Čechách. Díl V. Dodatky*. Praha 1960.

- TEIGE 1912 — Josef TEIGE: Zprávy o statcích venkovských z archivu města Prahy. Od roku 1330–1550. In: Archiv český 28, Praha 1912, 1–802.
- TOMEK 1855 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy, díl I. Praha 1855.
- TOMEK 1879 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy, díl IV. Praha 1879.
- TOMEK 1891 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy, díl VIII. Praha 1891.
- TOMEK 1892 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy, díl II. Praha 1892².
- TOMEK 1893 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy, díl IX. Praha 1893.
- TRYML 1998 — Michal TRYML: Předlokační osídlení Nového Města a Vyšehradu z pohledu archeologa. In: Umělecké památky Prahy – Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1). Růžena Batková (ed.), Praha 1998, 11–15.
- ÚLOVEC 2001 — Jiří ÚLOVEC: Zaniklé hrady, zámky a tvrze Čech. Praha 2001.
- VLČEK 1998 — Pavel VLČEK: heslo Opevnění Vyšehradu. In: Umělecké památky Prahy – Nové Město, Vyšehrad, Vinohrady (Praha 1). Růžena Batková (ed.), Praha 1998, 735–740.
- VOJTÍŠEK 1911 — Václav VOJTÍŠEK: Staré plány pražské. In: Sborník české společnosti zeměvědné 17, Praha 1911, 236–255.
- ZEDLER 1748 — Johann Heinrich ZEDLER: Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste. Band 57, Leipzig-Halle 1748.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- ČÚZK — Český úřad zeměměřický a katastrální
- DZ — desky zemské, desek zemských
- fa. — fascikl
- fol. — folium
- kgč — kop grošů českých
- kt. — karton

ZUSAMMENFASSUNG

ZUR LOKALISIERUNG DES VERSCHWUNDENEN DORFES PSÁRY UNTER DEM VYŠEHRADE

Der Beitrag befasst sich mit dem schriftlichen Bericht von der Begehung der Landtafelkammerleute zusammen mit den Vertretern der Stadt des Berges Vyšehrad aus dem Sommer 1578, die im Rahmen der Grenzstreitigkeit zwischen dem Kollegiatkapitel von Vyšehrad und der Prager Neustadt um den Mühlbach und den Bach Botič im Raume zwischen Nusle und der Bachausmündung in die Moldau erfolgte. Außer der Beschreibung des umstrittenen Geländes bei Botič registriert der Bericht die damals noch deutlichen Reste nach dem verschwundenen Dorf und Hof Psáry, wodurch in Kombination mit weiteren Quellen eine Möglichkeit entsteht die neue vorläufige Arbeitshypothese auszudrücken.

Die erste schriftliche Nachricht von Psáry stammt aus dem J. 1222, der Name Psáry zeigt zur Servitut (pes – Hund) zur nahen Burg (Burgwall) Vyšehrad. Das Verschwinden des Dorfes wird überwiegend mit der Hussitenschlacht unter Vyšehrad im Jahre 1420 verbunden, aber der Bericht von der Begehung mit den Wyschehradern belegt, dass noch im frühen 16. Jahrhundert in Psáry auch dauerbewohnte Gebäude vorhanden waren. Die Ansichten der Autoren, die sich mit der Problematik der Lokalisierung des Dorfes in letzten Jahrzehnten befassten, sind unterschiedlich. Das Dorf war auf den nördlichen Aufschluss der Terrasse von Pankrác in der dichten Nachbarschaft von Nusle oder in den Raum des Botič-Tals sowie auch in die nördliche Unterburg von Vyšehrad lokalisiert. Die Darstellung auf dem sog. Sadeler-Prospekt (1606) bildet am ehesten den Nusle-Hof mit einem durch Quellen belegten, einem Ansitz ähnlichen Gebäude ab.

Die Quellensonde folgte den gespannten Nachbarbeziehungen in Podskalí (Gelände unter dem [Wyschehrader] Felsen) und den Ereignissen, die der Entstehung des Berichtes unmittelbar vorgängig gewesen waren (samt einem anderen Bericht der Kammerleute aus Januar selben Jahres). Der lokale Kontext erlaubte den Bericht richtig zu begreifen und die nicht ganz wahrhaftige Gerichtsargumentierung von den getreuen Angaben zur Landschaft zu trennen, die von den Autoren nebenbei bemerkt wurden. Die Angaben des schriftlichen Berichtes der Kammerleute zusammen mit der Abbildung und den retrospektiven Informationen des handschriftlichen Perspektivplans von Vyšehrad aus den 1670er Jahren bilden eine Informationsbasis, die verhältnismäßig genau das Gebiet begrenzt, auf dem sich Dorf und Hof Psáry befanden. Zur Umgestaltung der festgestellten Lokalitäten aus dem stark deformierten Bild des Perspektivplans in die gegenwärtige Karte trugen nicht nur die beständigen Landschaftselemente bei, sondern vor allem die identische Flurparzellierung sowohl auf dem Perspektivplan als auch in den angehörigen Sektionen der sog. Pflithabdrücke der Mappe des Stablen Katasters (1841–1842). Dadurch entstand eine Rekonstruktionsmappe, die sowie die gegenseitig entsprechenden Felder als auch die Bewegungstrassen beider Kammerkommissionen durch das umstrittene Gelände entlang des Botič (Abb. 5) registriert. Der Hof Psáry, in dem noch in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts dem Bericht gemäß Pferde gezüchtet worden waren und der 1578 weiterhin als Privatgarteneingang diente, befand sich im Botič-Tal in der nördlichen Hälfte der heutigen Nezamyslova G. (Abb. 7). Die Dorfbauung von Psáry lassen die zugänglichen Informationen vorläufig in die dichte Nähe von Vyšehrad in das Gelände entlang der vom Wyschehrader Špička-Tor in der Richtung nach Nusle und bergab zur Slup lokalisieren, wo sich auch der Hof (=dvůr) Psáry befand; in der heutigen Verbauung annähernd entlang der Lumírova und Krokova G. (Abb. 7). Der Bericht der Kammerleute und die Angaben des Perspektivplans registrieren drei Zeitebenen vom Niedergang

des Dorfes. Der Horizont der 1540er Jahre nimmt die gemischte Bebauung des Dorfes Psáry mit bewohnten, wüsten, sowohl auch ganz verfallenen Gebäuden auf. Die Bewohner von Vyšehrad nutzten damals die nahen Ruinen zur Verbesserung ihrer eigenen Wohnbauten aus. In der Zeit des Berichtes der Kammerleute (1578) bleibt das Dorf unbewohnt, Mehrheit der Grundstücke wurde zu Gärten umgewandelt und die einstigen Gebäude haben überwiegend zur baulichen Erneuerung des oberen Teils der Stadt des Berges Vyšehrad gedient. Den westlichen abfallenden Dorfteil verschlang der Weinberg Děkanka, in dem das Grundmauerwerk vom verschwundenen Wohnhaus als Weinpressefundament diente. Noch in dieser Zeit stand in einem der Gärten in der Richtung zur Slup ein kleinerer Sakralbau mit Grabsteinen, der sich wohl mit der Rotunde der hl. Margaretha identifizieren lässt. Die letzte zeitliche, im Bild des Perspektivplans von Vyšehrad aus den 1670er Jahren aufgenommene Ebene zeigt ein schon ganz unterschiedliches Bild. Teil des Weinberges Děkanka (Drbalka) und Mehrheit der Gärten an Stelle des einstigen Dorfes Psáry mussten dem Bau des Wyschehrader Teils der Barockbefestigung Prags weichen. Das Material der Gründe der verschwundenen Gebäude, der Kapelle sowie der Verbauung des oberen Teils der Stadt des Berges Vyšehrad nützte dem Bau der vorgeschobenen Eckmauer, der Festungsmauer sowie dem Festungsteichdamm im Botič-Tal. Der Ausbau der Bastionbefestigung erforderte große Umfänge Erdbewegung, und da das Vorfeld einer Festung keine Deckung für die Angreifer bieten durfte, die Gärten in der nahen Umgebung veränderten sich in kahle Felder. Das einstige dienstbare Dorf ist fast spurlos verschwunden. Die neue Lokalisierung von Psáry in die dichte Nähe von Vyšehrad bei der Kommunikationsachse der Region (von der Altstädter Furt über Slup bis zur Kirche d. hl. Pankratus über Nusle) bedeutet a. A., dass man Psáry in die Überlegungen von Gestalt und Funktionen der Wyschehrader Unterburgen einbegreifen muss.

Abb. 1. Michael Peterle 1562: Panoramatische Ansicht Prags zur Krönung Maximilian II., sog. Breslauer Prospekt – Ausschnitt. Blick in das Nusle-Tal nimmt die mit Vegetation bewachsene Bebauung auf dem Gelände entlang des Botič an der Stelle von Slup auf. Im tieferen Teil vom Tal sind nur die Vegetation und wenige vereinzelte Objekte deutlich. Der Hof oder das ganze Dorf Nusle lassen sich in der Nähe des breiten Satteldachs hinter der Vegetationszone ähneln.

Abb. 2. Philipp van den Bossche 1606: Praga caput regni, sog. Sadeler-Prospekt – Ausschnitt. Der Blick über den Turm der Marienkirche in Slup und den Abschnitt der mittelalterlichen Stadtmauer zwischen dem Karlov und Vyšehrad in der Richtung zum Nusle-Tal hin. Im Durchblick zeichnet sich die Bebauung mit einer Turmsilhouette, eine ähnliche zeigt auch die Vedute von Willenberg (Abb. 3), sie befindet sich lediglich optisch näher zum Vyšehrad und der Neustädter Stadtmauer.

Abb. 3. Jan Willenberg 1601. Vedute von Prag – Ausschnitt. Links unten die Marienkirche in Slup, rechts die Kirche der Enthauptung Joh. d. T., Rotunde d. hl. Martin und das Wyschehrader Tor Špička. In der Mitte in tiefer im Nusle-Tal die Verbauung mit einer turmartigen Silhouette, am ehesten der Hof Nusle mit dem einem Ansitz ähnlichen Wohngebäude.

Abb. 4. Sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters 1841–1842 – Lage des Hofes Nusle und der Bach Botič.

Abb. 5. Oben: Schematischer Umriss des handschriftlichen Perspektivplans von Vyšehrad und Umgebung (ca. 1671–1681, Ausschnitt), in eckigen Klammern ursprüngliche Nummerierung und Legende. Unten: Sog. Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters (1841–1842, Ausschnitt), mit ersichtlich gemachter Verbindung der identischen Grundstücke (**grüne Strecken**), mittelalterlicher Stadtmauer der Neustadt Prags (**schwarze Linie**), Rekonstruktion der Trasse der Begehung mit den Neustädtern (**rote Linie**), Rekonstruktion der Trasse der Begehung mit den Wyschehradern (**blau**) und annähernder Lage des verschwundenen Dorfes Psáry (mit **blaugrüner Strichlinie** begrenztes Gelände).

Abb. 6. Vorausgesetzte Trassierung der Wege von den Dörfern Nusle und Podolí in das Wyschehrader Tor Špička bis ca. 1639 **schwarz**, d. h. vor dem Hornwerkbau. Auf dem Ausschnitt von zwei verbundenen Sektionen des sog. Pflichtabdrucks der Mappe des Stablen Katasters ist es gut deutlich, wie nach dem Hornwerkbau in der 1. Hälfte d. 17. Jahrhunderts die Wege B und C von ihrer Richtung scharf weichen (**violett**) und um das Hornwerk in das neu situierte Tor umgeleitet werden mussten. Rekonstruiert sind ursprüngliche Trassen der Wege nach Podolí und Nusle mit Möglichkeit geringer Korrektur nach Breite des sehr wahrscheinlichen, aber beim Bau der Barockzitadelle gehobenen Halsgrabens. **A** – Tor Špička (fragmentarisch bis heute erhalten); **B** – Weg von Nusle; **C** – Weg von Podolí; **D** – Weg (Straße) von der St. Pankratuskirche.

Abb. 7. Orthofotokarte des heutigen Straßennetzes im westlichen Nusle-Tal. **Gelb** ersichtlich gemacht: Umriss des Hofes Psáry und des Geländes, wo dem Bericht gemäß Reste des Dorfes Psáry sichtbar waren. Im Nordwesten die Stadtmauer (**B**) der Neustadt Prags von der Festung Vyšehrad (**A** – die Bastionbefestigung von Vyšehrad) zu Karlov führend. Von Osten fließt zur Stadtmauer der Bach Botič mit dem Mühlbach. **C** – der 1841 vom Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters aufgenommene Mühlbach; **D** – der vom Pflichtabdruck der Mappe des Stablen Katasters aufgenommene Bach Botič; **E** – heutiger Bach Botič.

Übersetzung Jindřich Noll

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného cíle „Výzkum nemovitých památek v ČR. Metodika standardního stavebněhistorického průzkumu a metodika digitální a digitalizované fotografie pro vědecké účely v praxi památkové péče“ financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury ČR na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Mgr. František IŠA
NPÚ Generální ředitelství
Valdštejnské náměstí 3, 118 01 Praha 1
isa.frantisek@npu.cz